

5

ועל סאה כשר ואפי' יוחר מרובו . וכו' קושיא עלומה דלמא
 חני במים שאובין דלא מעלין ובמי פירות מעלין דבחקר ממ'
 סאה גם מי פירות לא מעלין . ובמ' סאה בנתן סאה ועל
 סאה אפילו במים שאובין מעלין . וכו' מרביתו המחבר ז"ל וז"ל
 סאה ולא ליישב דבמים סלקא דברו השקס שנתעו כשרים
 למקום ולא שייך לומר מעלין . משא"כ מי פירות דלא שייך כבו
 השקס ומעלין בחורה מי פירות דנחבטלו ע"כ בגליון . והכוונה
 פשוט דבמים לא שייך לומר שסם מעלין אה המקום , סהס
 בעלמא נעשו מקום כשרה ע"י השקס משא"כ במ"ס דמעלין
 רק משום דנחבטלו ודפ"ח ופפתיס וישק :

ג) אהרות פ"ג משנה ו' חו"ט כחב מסר"ס וז"ל קשה
 מאי אכטריך למחני שאינו ממעט בחלון פסיעתא
 דבלאו עומאה נכפיה חיכו גופיה הכויה מבזיה הטומאה לביה
 שאללו עיי"ש מה שחירץ ודברים המוסין כן ע"כ וג"כ כ"ק
 רבינו ז"ל ול"י ליישב דים בחור על"ס שם שממעט על הכויה
 שחור ולא ממעט על הטמאה שבביה וספיר לריך ההנה
 לאשמעינן דהכויה מן המה אין ממעט ומשקף הטומאה
 מהטמאה שבביה ודוק ע"כ , והדברים מחוקים מאוד :

ד) נדה י"ח ע"ג חו"ט ד"ה מ"ס . נראה ליישב קו' מדקאמר
 רב ששה ולענין דינא חנן מוכח אבל לענין עומאה
 לא משכחה כלל הדולה [השני בהראשונה] ואפי' אם השניה
 בחזקת מסולקת כגון עוברה באינה עוברה לקמן ס' ע"ב .
 וברי הראשונה במה שאומרה שבדקה מקלקלת השניה , דאם
 נאמין להראשונה היא עוברה ומכרה עמאה ואם לא נאמין,
 השניה [שעוברה] עוברה והראשונה עמאה , וא"כ כוונ' שיהיו
 שניהן עמאין כמו בנחשקו כסלע ודוק :

ה) שם בסחשקתי בכך דינא דב' שמתעסקו בלפור ואמה
 עוברה אם חולה באינה עוברה כהך דלקמן ס' ע"ב
 ולכאורה דמיון להדרי . אך חמר עיון יש לחלק , דלקמן דאינה
 עוברה מקולקלת מעמאה דאין לה במה לחלול . ואך בגמים
 שוות שניהם מקולקלות דא"ל למחלי בהדא יוחר מחברתה .
 אבל כיון שחנה בחזקת מסולקת שפיר היא חולה באינה מסולקת
 ואזנה שאינה מסולקת דמים היא מקולקלת מעמאה . אבל ככה
 דנחשקו בלפור דגם שאינה עוברה יש לה במה לחלול . ורק
 היא מקולקלת מכה חברה שנתעסקה ג"כ ומאה , וא"כ א"ל
 לאזנה [שעוברה] לטבר כיון שהיא מקלקלת לחברה דוק .
 ביטוי ועדיין לריך חלמוד לריך דין :

ס"י למ

עובדא בא לויך באשה המקשה לילד בשבה קדש עד
 שאורכו הרפואים לירד לחדרי בטנה של האם
 וליקח הולד והעלף הולד עד שבחלח מרחם אמו כמעט לא
 הרגישו בו רוח חיים וע"י חרופת הרפואים החזיקו הולד וערס
 בא השמש כבר היס הולד בחזקת בריא . ואמרה שיש לו דין
 חללנה חמה שמבואר בש"ס ופי"ע להמחין ז' ימים מעלי"ט .
 ולכיות המילה בשבה קדש יום שמיני בשעת מנחה ופסיעתא
 בנדון זה שאין בו רק דמיון זריוות מנוס . אך גם לדמות המילה
 בזמנו י"ל שיש לנדון זה דין חללנה חמה דכיון שחללם כל גופו
 מחמת קושיית הלידה הוה כחולי ודוקא כחולי אבר אי' אין לריך
 להמחין רק כדי שיבריא , וכל ספק נפשוה להקל ויען כי הוא
 דבר חרם בעיני חמון שאלתי אה פה י"כ ה"כ"ג מו"ס יודא
 אסאד ל"י אדרק"ק ס"ה אם מסכים אחי והורה לדברי וליח דין
 לריך בשש לכורה למעשה כאמור ומהמחין שמי לאוח
 סק' אברהם שאג .

ס"ב

ל"ג הרבני המופלג לריך חמים מו"ס אבה חייה נר"ו בק"ק
 עשארינא .
יעו כי הפיר בי עד מאוד לעיין בדברים אשר דבר עמי
 להלכה למעשה פה אל פה ודעתי נפש לריה כי רה דעתי

לעמוד על האמה ואם כי כבר הכתיב דכורו לגאויי דכור
 נפשו אוחה לדעה אם גם דעתי מסכמה עמו . לכן בלתי
 לעשות רצון יראיו ואע"ו ואומר כי כאשר דמיתי להפי"ב לו מיד
 לפוס דהיעא כן עוד דעתי לאחר עיון קלח בדברי הפוסקים .
 והנה דעה מעלתו מלבן ההנה לדברי רש"י מוהלין ופורעין
 דמילה היא חתיכה עגד בשבר ופריעה היא קריעת קרום
 הסחחון ולריך דוקא לחחוך העור הערלה חילטה עד למטה
 מעטרה ולא ישחיר שום ל"ך החופה רוב גובה העטרה גם
 אם מסיר הליץ מבשר העטרה ולא יתפס אה העטרה כלל לא
 קיים מלוח מילה אם יש בליץ כדי לחפות רוב עטרה דהיינו גם
 שכול למטה כל שיש בו שיפור כדי לחפות רוב עטרה גם
 שבעטרה מובלה לגמרי לא קיים מלוח מילה וכן מעין דברי
 רש"י שלריך דוקא לחחוך . ואני אומר כי לא כן בדברי לומר
 שהקפדה החורה על החחוך העור העליונה דוקא . ורק
 הדברים כמבואר בלשון הרמב"ם וס"ע . כי המילה היא להסיר
 העור החליונה מהעטרה בין ע"י החחוך או שקורע הנשאר
 ומגלה העטרה מהעור החליונה ופריעה היא להסיר הקרום
 הסחחון לגלות בשר עטרה שלא יהיה עלי' שום קרום אבל
 לענין הכרח הקרוים אין מילוק בין העליון או החחחון וכמו
 שמכנה הכרה הקרום הסחחון ע"י שקורע אוחו עד למטה
 מעטרה ומיחו"ט פס , גם בעור החליון גם שלא נחחך עד למטה
 מעטרה כדרך המוכלים וע"י הקריעה בשעת פריעה מסיר
 שניהם למטה מעטרה קיים מלוח מילה כדא וכחורה :

ומנה אומרים לה דברי גם פריעה ילפינן בש"ס דידן [דימו'
 ע"א ע"כ] מקרא דמול: שניה הרי דגם פריעה יקרא
 בשם מילה , וכדאמרינן שבה יולוף פריעה מהמול ימול ; או
 קאמין דמים למולות חרתי משמע , הרי על שניכם נאמי מילה
 וכמו שמהני קריעה לקרום הסחחון דמלוח החורה רק להסיר
 הקרום מהעטרה ולגלות בשר העטרה , כן מלוח מילה מעור
 החליון ג"כ כזה להסיר העור החליונה ולגלות העטרה , ורק
 לאברהם אבינו לש"ס דידן לא יתן הפריעה ורק המלוח לגלות
 העטרה מעור החליון , ואין מעכב הקרום הסחחון . וכמדובר
 לאטו שיהושע יפרע בשר הניד גם מקרום הסחחון שיהי' בשר
 העטרה מגולה מכל וכל . והנה דנקט מוהלין על החליונה
 לישנא דקרא נקט וגם שלא יתכן לעשות בלא חחוך . ורש"י
 דנקט כל: העור (רק) [עד] למטה מעטרה [אב"ד] דף ק"א ע"ב
 ד"ה כל זמן , שכתב בליץ מעכבין שא"ש כפרה עד שיהכב וחרו וחוהך
 גם שאינו מעכבין כל שלא בליץ דידן היינו שיהיה מגולה עד שם
 וכיון דמהניחין נקט מוהלין דהיינו חתיכה נקט רש"י דידן על
 זה שהכרה העור לריך עד למטה מעטרה ולא דוקא בחתיכה
 כן כוונה המפרשים . ומלילה לומר כי המוכלים שאין חחוכי
 העור החליונה עד למטה מעטרה . ורק ע"י הפריעה מגלים
 העטרה , שלא מקיימין מלוח מילה . ופריעה ל"ין המוכבין
 שמופין אה רוב העטרה יודית דדוקא אה חופה אבל כיון שאין
 חופה שנדבק למטה גם כי לא נחחך נכנס בנריה קודם .
 ולפרש בשר החופה שיעור חופה כמו שעלה על דעת מעלתו
 פי' משוכת הוא :

אך זה ל"ט גדול כי בלוח לפעמים עור החליונה עב וקשה
 מאוד ואם לא נחחך כשיעור רק ע"י הפריעה נחחך
 למטה אם לא יהיה זריז לחחוך כסאמרוטין שקורין (טרפליס)
 עד שנדבק למטה ולא יעלה למעלה מעטרה . ואם לא יהיה
 זריז בכך יעלה העור החליונה למעלה שיעור חופה רוב גובה
 אי רוב הקיפה , יש ספק עלום אם רק דינו כמשוך שכבר
 נימול כדא ואין לריך רק להיות נראה כמהול כמבואר בש"ס
 ופי"ע , או דמימא כיון שלא חחך העור והוא נעכע עולה
 למעלה גם שנתגלה העטרה ע"י הדוחק באכנע בשעת מילה ;
 עדיין לא קיים המטה והוא ערל עד שיתקן כרת . לכן ודאי
 יהיה המוהל זריז וזהיר לחחוך כשיעור באופן שלא יעלה האור
 למעלה , כי הדין של הש"ע הוא רק שבכשר רך ומדולדל אבל
 לא אם הכיכה שלא חחך כשיעור שלריך לגלות . ולעני"ד זה
 כוונה הכ"ח דלולא זאה אין פירוש לדבריו דפשיטא דבליץ
 העטריין דקרוי נר"ו וקוי"ב כרת . כל אלה יראה לעניית דעתו

הרב"ה ר' אברהם שאג זצ"ל

ספר

שאלות ותשובות

עין הבדלה

חברו כבוד הרב הגדול הגאון האמיתי, החריף העצום, רשכבה"ג,
קדוש ה' מכובד, נודע בשערים המצוינים בהלכה,
המפורסם בכל קצוי ארץ לשם ולתהלת,
מורנו ורבינו

הגאון ר' חיים צבי מאנהיימער זצ"ל

שהיה אב"ד ור"מ דק"ק ווערבווא וכמה קהלות,
ומשם נתקבל לאב"ד ור"מ בעיר ואם בישראל
ק"ק אונגוואר, ושם מנוחתו כבוד, נפטר לחיי
עוה"ב ביום שבירת הלוחות, שבעה עשר בתמוז,
שנת תרמ"ו לפ"ק.

יצא לאור על ידי

תלמידי הגאון המחבר

מוציאי לאור ספרי רבינו חיים צבי מאנהיימער זצ"ל

ברוקלין, ניו יארק

שנת "חיים וברכה וישועה" לפ"ק

ועתה יצא לאור מחדש

ע"י נכדי הגאון המחבר זצ"ל

שנת תשמ"א לפ"ק

ברוקלין, נ.י.

8

טריפה, וקשה לומר דהרי ראנ"ן פסק כעולא דאין חוששין
 ואף נדיקה לא לריך כמו שהציא הרא"ש בסוגיא דושט :
ובן מ"ש עוד מעלתו להקשות על הט"ז סי' מ"ח ס"ק
 י"ב ננה"כ שמתא מחט מזד א' דהנדיקה מזד חוץ
 הוא חיונה וגם הרא"ש ס"ל כן דהנדיקה חיונה ותמה
 מעלתו הרי הרא"ש ע"כ ס"ל דא"ל נדיקה נמחט הנמאל
 ננה"כ מז"א שהרי הרא"ש גבי וט שם פסק דא"ל נדיקה
 והציא ראיה מנה"כ שניקב מז"א כשר, וע"כ דעת הרא"ש
 דננה"כ אין לריך נדיקה, ע"כ דברי מעלתו. יתחול לעיין
 בתנ"ש סי' מ"ח ס"ק י"ג שהאריך צוה ומנאר דברי רא"ש
 דודאי אין שום סגרא לומר דא"ל נדיקה כלל רק דהרא"ש
 מייירי שיודעין לפי אומד דעתם והרגשתם שהמחט רק נקלחו
 וקאמר עולא דאין חוששין לומר שאל ניקב וחזר ולריך נדיקה
 בחוץ לראות שלא ניקב כלל, אלא אמרינן כאן נמאל המחט
 וכאן היה ולא נקב וחזר דאילו נקב היה נמאל שם, אבל אם
 נמאל רק נקב הפנימי ולא דן ציה מידי פשיטא דלריך לראות
 שאל גם החיונה ניקב כיון דליכא מוכיח דלא ניקב ועיי"ש
 עוד שהאריך צוה ול"ק כלל מה שהעיר מעלתו :

7 **ועתה** נאמתי על מה שנתעורר בדבר שעומד צדונו של עולם
 וכבר דברתי עם מעלתו דענין זה כמה פעמים
 פא"פ רק בהעברה. וכעת אשר ראה מעלתו דברי הגאון
 הקדוש מק"ק לאה זאק"ל בספרו שו"ת דברי חיים ח"ג
 שהאריך להלכה ולמעשה דאם לא חתך הערלה כולה עד
 שנתגלה העטרה רק אח"כ כשפורע עוד הפריעה פורע
 ג"כ עוד הערלה עד שנתגלה העטרה ה"ז יתחול אף שלא
 חתך הערלה הכשירה. ומעלתו אזר כגבור חליו לדחות כל
 ראיותיו ואדרבה מציא ראיות שהוא ערל ונקט ממני לחוות
 דעתי ואם אסכים לדברי מעלתו לפרסם הדבר שלא יטעה
 איש אחריו צוה. הנה הקשה לשאל ממני דבר אשר צעו"ה
 אין לי ע"ז קבלה מרצותי לדון עם מי שתקיף ממני. ואף
 שנכמה תשובות הוא נעלמו כתב שאין לסמוך על דבריו כי
 תפוזן השיב. אמנם הוראה זו שהשיב כמה פעמים וגזר
 להלכה ולמעשה דאסור לחתוך ולסכן הולד. ש"מ דכתב
 זה צעיונה רבה קשה הדבר לחלוק עליו ולסמוך על ראיות
 כי כל קושיא יש לה תירוץ. אולם שלא להשיב כלל ג"כ אי
 אפשר ע"כ אדבר הנלעג"ד אבל לא להלכה ולמעשה כיון
 שאין לי דבר מקובל ע"ז ולא צדור. ואען ואומר כי בודאי
 דברי מעלתו נכונים שבודאי עיקר פירוש הקרא דהמול יתול
 הוא חיתוך הערלה וכמו שתרגם אונקלוס על מילה גזר
 ולשון מילה הוא חיתוך, וכן הקשה השואל להגאון מלאה
 והוא לא השיב ע"ז רק הציא דברי מרן נמש' ח"ס דכשניתק
 ממחוקו ע"י לפורן ג"כ נקרא כריחה דלאו דוקא חיתוך
 רק גילוי והסרה, ומעלתו האריך דודאי מרן לא פליג על
 תרגום אונקלוס רק הוא משיב דגם על הפריעה שייך צרכת
 המילה כי מלת מילה לאו דוקא חיתוך רק הסרת דבר ג"כ
 נקרא מילה, אבל ודאי עיקר מילה הוא חיתוך ול"כ על
 ערלה ודאי לריך חיתוך רק הפריעה סגי בהסרת דבר. גם
 צוה דבריו נכוחים. אולם על כל זאת הרי פירוש מלת
 ערלה פי' הרמז"ן על התורה הוא אטום שנברו אטום
 מכוסה מהערלה וכל שאינו מכוסה ראש הגיד אינו ערל אלא

אפ"ה לדינה כל שאין מגולה עור למטה מחריץ וגם שלא
 נפרע העור הרי ערל לדינא אמנם זה לא ידענא מפשטא
 דקרא דלישנא דערל הוא רק אטום רק אנו ילפינן מקרא
 דיהושע שאל שנית מכלן הוכיחו צינמות דיני פריעה וגם
 צינן המעכבין, וצירושלמי הוכיח מקרא דהמול יתול, וא"כ
 גם לשון מילה דפי' האונקלוס חיתוך קאי על ערלה שפירשו
 אטום דהיינו לריך לחתוך כל אטום ואף שעדיין הוא ערל
 דילפינן אוקרא דיהושע מ"מ כיון דילפינן פריעה וצינן
 מעכבין מחד קרא א"כ ודאי דינאן שוה כמו פריעה סגי
 בהסרת עור וגילוי העטרה כן צלינן המעכבין ולא לריך
 חיתוך :

ומש"כ הרמז"ס כיצד חותכין עד שנתגלה העטרה ודאי
 כיון דלריך לגלות טוב לעשות הכל צמעה אחת
 ולמחך הערלה החופה העטרה למעלה ולחתוך צפ"א אבל
 אם אירע דלא חתך כראוי וגשאר צינן מעכבין ל"ל לחתכם
 ודינו שוה כמו פריעה לקרוע העור ולגלות העטרה למען
 לא תחזור למעלה אבל לחתכם מנ"ל ואף לפי' התוס' צינמות
 שכתבו דאין ללמוד מקרא דיהושע רק הוא הל"מ מ"מ אינו
 מנאר האיד היה הל"מ. וכיון דלשאר דברים דללמד מקרא
 דיהושע וצפרט לדעת ירושלמי מקרא דהמול יתול קאי על
 פריעה ועל צינן המעכבין וע"כ הפירוש צנייהם שוה וכמו
 צפריעה אין לריך לחתוך ה"ה צלינן המעכבין ואף לדעת
 התוס' אין הוכחה לזה מ"מ אין ספק זה מוציא מידי ודאי.
 וא"כ פשט הדברים נראה כן דודאי הערלה שנראה אטום
 לריך חיתוך וע"ז פי' התרגום גזר, אבל הצינן המעכבין
 והפריעה שניהם סגי בהסרתם מהעטרה עד שנתגלה, אמנם
 אעפ"כ אינו די שדוחק העור למטה כיון דידוע שיחזור
 למעלה אין זה נקרא נתגלה העטרה רק לריך לקרוע העור
 כדי שלא תעלה ותחזור וכן הוא צדור הפריעה לריך לקרוע
 העור הרך ושזו אינו חזר. אבל אי אחרתי אח"כ שלא תקנו
 הערעפליך וחזר העור לדבק ומכאן זה נתכסה העטרה לריך
 לחזור ולקרוע ואם נראה רוצ העטרה אין לריך כלום. כן
 היה נראה פשוט הדברים. ואם אמנם אלו כל העולם היו
 נוהגין להקפיד דוקא לחתוך הצינן המעכבין לא היה מלאכי
 לצי לחדש דבר ולהקל צאיסור חמור דאע"ג שבראין הדברים
 כן מ"מ מפני שאנו מדמין אין לעשות מעשה ח"ו. אבל כיון
 שכבר העיד הגאון הקדוש מלאה זאק"ל שכך נהגו דצדיעבד
 אין חותכין וידוע דצמדינת פוילין יש מוהלים גדולי ישראל
 וצפרט סנדק הוא הרב דעיר, וכל גדולי הדור שותקין לזה,
 רק שאל צעל חכמת אדם להרעיש עולמות, מחויבים אנתנו
 ליבש מנהג העולם ולא להוציא לעו ח"ו על כמה מצני ישראל
 שהם ערלים ח"ו חלילה לומר כן. וצדור שאינו צדור כאלותו
 צדור המקובל מרצותי אין להרעיש עולם ע"ז. ובודאי מי
 שיעשה החיתוך כהוגן צפ"א עד שנתגלה, אומן יקרא ושכר
 הרבה יטול וכן צדיעבד אם יכול לתקן צקל ע"י חיתוך מצלי
 שיצא ח"ו הילד לידי סכנה ג"כ אומן יקרא, אבל אם אפשר
 רק נספק סכנה לולד אף שאין סכנת נפשות רק לצוא לידי
 חולי או לד"א ודאי אין ראוי לפענ"ד להוציא לעו שהוא ערל:
והנה עתה נאמתי מה שדחה מעלתו ראיות הגאון מלאה
 זאק"ל ולהציא ראיה איפכא הנה אף שנכמה ראיות

9

הדין עם מעלתו וצפרט שאין לננות דין על ראיות כאלו, מ"מ מעלתו שוי' אותו טועה ח"ו וקורא חני על מעלתו מה שכתב מהר"ם פארוח להגאון הרמ"א שהשיג על הנ"י נפסק שבו שאף שמוא פירכא על כל דבריו מ"מ לגבול רצה כהרצו נ"י אין להשיב באריכות כזה, וכן מעלתו אף שבאזהרה השגות הדין עמו מ"מ אין לשוי' טועה להגאון מלאה זנוק"ל כי גבול רצה הי' ושימש ת"ח גדולים, רק כתב צמחירות ולא ציאר כל הנורד :

ראשית דבריו השיג עליו שכתב שכן כתבו התוס' וכתב מעלתו שלא הראה מקום. הנה מנאחר ראיתו נסי' קט"ז מדברי תוס' שנת ד"ה מל ולא פרע כאילו לא מל דהק' תוס' כיון דכבר תנא דנשר החופה רוב העטרה מעכב פשיטא דמל ולא פרע לא מהני דרוב העטרה עדיין מכוסה. והנה שם צרהיטת לשונו וצמחפון לא ציאר כל הנורד ונקט בלשונו איפכא דלריד למיהלי זינין המעכבין זה אינו קושית התוס' רק צלמת כוונתו ואם הוא אפשר לא היה מכויץ לזה אמנם קושטא דמילתא קשה מאי הקושיא דאילו לא תני מל ולא פרע היה ס"ד דפריעה אינו מעכב כלל וזינין המעכבין היינו המעכבין החיתוך דאינו משום גילוי העטרה רק לריד לחתוך כל הערלה זה מעכב, אבל עור הפריעה דא"ל לחתכו רק לגלות העטרה ז"א מעכב אי לא עשה וספיר לריד למיתני דאפילו טל ולא פרע וחתך כל העור הערלה ולא נשארו זינין רק שלא פרע עור הפריעה כמו כן כאילו לא מל ומאי הקשו התוס', אע"כ דס"ל דזינין המעכבין ג"כ אין לריד לחתכו כי עיקר הדבר שריד לגלות העטרה א"כ פשיטא אם לא פרע עדיין לא נתגלה העטרה, ואי לריד פריעה הלא זה כבר קתני צרישא כיצד מוהלין חותכין ופורעין וצפרט לפי מ"ש דזינין המעכבין ופריעה מחד קרא נפקא א"כ ספיר הקשו תוס' ומוכח מדברי תוס' כד. והנה אם זה כוונתו או לא קושטא דמילתא נראין כן מדברי התוס'. וראיתי בשאלת שלום פרשת אחרי סימן ז"ט שחמה צלמת כן על קו' התוס' ומתרוך דקו' התוס' קאי יתני דהוא מל ולא פרע כלומר מל ולא פרע שלא גילה אלא חתך מעט ומשהו מערלה זה כדברי מעלתו. אבל הוא דוחק לומר כן דפשוט לא פרע קאי על עור הפריעה שלא גילה העור הרך. ופשוט דברים נראה כמ"ש דס"ל לתוס' דגם זינין המעכבין די צגילתה העטרה. ומ"ש מעלתו להוכיח איפכא דקשיא למה למתניתין ליתני זינין המעכבין דהיינו דלא נתגלה הרי אם לא גילה העטרה מעור הערלה פשיטא דלא פרע עור הפריעה. זה ל"ק דהרי צלמת נשנה שם זינין המעכבין הפריעה ולריד למיתני משום זינין המעכבין הפריעה. ועוד לפי מה שכתבתי לעיל דודאי לא סגי בדחק העור הערלה למטה רק לריד לקורעה כדי שלא תחזור למעלה. וא"כ ספיר משכחת שדחק העור הערלה למטה ולא קרעו א"כ פרע כדינו והדר הערלה וחזר למעלה דהאי זינין המעכבין. שריד לחזור עליהם ודו"ק :

ובש"ב מעלתו דאיה איפכא מט"ז והאריך צה, דע שאף שכתבתי שדי אם קורע העור הערלה ודחקו למטה עד שנתגלה העטרה מ"מ אם שוב חזרה למעלה א"כ ראינו דקורע לא מהני לי' שיהיה למטה וודאי לא אהני לי' דדוקא

אם חתך כ"כ שאח"כ לא נשאר רק זינין זה מהני לי' קורע אותו ודחקו למטה שיהיה נשארין תמיד למטה אבל אם לא חתך כ"כ שעכ"פ חזרה הערלה למעלה ע"ז קאי דברי תה"ד וט"ז. אי לריד לחתוך העור או לא. או די כשהוא מגולה נשעת קישוי או לא, ודוקא כי תינא דהדרה למעלה אז לאי לא חזרה למעלה צודאי מהני. וכן מה שהביא רחיה מחכם ספרדי שהביא הרנ"י שכתב שכ"ז לא נאמרה אלא לגבי מסורבל והמדולדל שנימול תחילה כהלכתו אבל לכל השאר לריד שתרצה העטרה מגולה אפילו שלא נשעת קישוי עכ"ל. ומכאן הוכיח דאע"ג שלא נימול כהלכתו סגי בנראה העטרה. וע"ז שפך מעלתו סוללה דטעם דכתב לריד שתרצה העטרה מגולה כלומר שריד לחתוך דוקא הערלה עד שתרצה העטרה אפילו שלא נשעת קישוי. הנה פשטות דברי חכם ספרדי קאי על תינוק שהוצא לפנינו שכבר נימול ונראה שאינו מהול ואי ס"ל אי לא חתך כהלכתה לריד לחזור ולחתכה מיד וא"כ מה זה דאשמעינן עתה נאותו יוקי' הלא כיון דהדין כן נשעת מילה לריד לחזור ולחתוך פשיטא דאף לאח"כ לריד לעשות כן ול"ל כן רק הו"ל למימר צפ"ע דהמל אם לא חתך צפ"א כל הערלה לריד לחזור ולחתוך עד שנתגלה העטרה שלא נשעת קישוי וע"כ הוא הדבר דנשעת מילה ודאי א"ל לחתוך רק אם קרע ודחקו לאחוריו וקתגלה העטרה מהני. רק צתינוק נצא לפנינו שנתראה כאינו מהול הוא כן, צתינוק שנתך הערלה כולה ועתה לא נתכסה רק מאשר מסורבל דאינו טעש רק משום מראית העין מהני אם נתגלה נשעת קישוי דשוב ליכא מראית עין אבל אם לא נחתך כל הערלה רק קרע ודחקו למטה דמהני. מ"מ אם אח"כ שוב הדרה למעלה לא מהני בנראה רוב העטרה נשעת קישוי רק לריד לגלות העטרה אף שלא נשעת קישוי ואם אינו מהני הדחיקה לריד לחתכו עד שנתראה העטרה מגולה וע"ז פליג הש"ך דגם צוה מהני אי מגולה נשעת קישוי מדברי ירושלמי ודו"ק צה :

ובש"ב מעלתו לדחות ראית הגאון זנוק"ל מדברי סמ"ג ומדברי צ"ע הנכון עם מעלת דאין משם ראיה. הדרה לדינא דאנכי לא מלאתי דבר צרור להוציא ח"ו לעז על תינוק שנימול ונשארו זינין מעכבין וקורע אותו ודחקו למטה ונשארין למטה שיהיה נקרא ערל ח"ו. רק אם הדר חזר לאחוריו אזי הוא כן, אם לא נשארו למטה ומיד חזר למעלה עד שלא נתגלה רוב העטרה צודאי לריד לחתוך הערלה עד שיהיה נשאר מגולה העטרה אבל אם לא חזר מיד למעלה אינו לריד וע"ז כדאי הגאון זנוק"ל לסמוך עליו. ופוק חזי מאי עמא דבר. וכבר אמרתי שלולא שהעיד שכך נהגו לא היה מלאני לני ח"ו להקל צוה מכח ראיה או סברא. אך כיון שהעיד שכך נהגו מחויבין אנו ליטע המנהג ולא להוציא לעז על בני ישראל ואין רצוני עוד להאריך צנלפולים צה כי כבר אמרתי שאין לננות דין על פלפול או ראיות כאלו ומשמעות הלשון. ודבר מקובל אין צדי. וה' יאיר עייניו בתורתו לאמתיה של תורה. כאות נפשו וחסן ידידו הטורד מאוד וכותב צמחיה :

הק' חייב צני צירש מאנהיימער
חונה פה ק"ק הכ"ל והגליל

L

אבינו ואינו מצריך גילוי כל העטרה. והשתא י"ל דהקולא
 היא דגם הגג שהוא הבשר שלמעלה מהחוט מצטרף להחוט
 שהוא עיקר העטרה ואינו נקי רוב גובהו א"כ הוא רוב גובה
 של הבשר עם החוט ולא רוב גובה החוט לבד. מיהו אפ"ל
 דרוב גגה היינו רוב הקיפה. אכן באמת י"ל דנ"ד אין שייך
 לזה דאף אם התה"ד סובר ג"כ כהבכ"ש דלגבי ציצין המעכבין
 את המילה הוא תולה בהחוט. מ"מ הכא שכבר נימול כהלכתו
 פ"א וכל הענין אינו רק מדרבנן שפיר י"ל דאף כשהחוט כולו
 מכוסה. כיון שנראה ראש המילה עד שליש הבשר שבראש
 הגיד נראה מהול קרינו ביה. דהא אפילו לפ"ד החכם שבב"י
 הרי תופה רוב גובהה של עטרה ורוב הקיפה ואפ"ה
 חשיב ליה התה"ד נראה מהול מטעם הג"ל. א"כ גם להבכ"ש
 אין לחלק דשפיר נקי נראה מהול. שהרי הערלה חופה ג"כ כל
 בשר שבראש הגיד וע"י המילה הוא מתגלה הבשר א"כ נקי
 נראה מהול. ומ"ש והואיל ונראה מהול בראש העטרה כו' היינו
 משום דגם בשר זה נקי עטרה בלשון העולם. ואע"פ שהט"ז
 סו' רס"ד סק"ט השיג על תה"ד כבר דחה דבריו בנקה"כ וכ"ש
 לפמ"ש"ל דרש"י מיקל טפי מהרמב"ם וגם דהרבה פוסקים
 ראשונים ואחרונים ט"ל כרשב"ג ודאי אין לזוז מדעת תה"ד והש"י:

ועפ"ז נבואה לשאלתינו. דהנה בנ"ד כל העטרה זולת
 החוט מגולה בעת שנתקשה וא"כ עדיף מנדון תה"ד.
 אלא שמ"מ י"ל דכאן גרע כי כאן הבשר חופה ומודבק ממש
 לכל החוט. משא"כ בנדון תה"ד משמע שאינו נדבק ממש כ"א
 שמסכוהו כלבוש. הן אמת שנת"ל דאפילו בדבוק ממש אין החשש
 רק מדרבנן. דעיקר הטעם דהוי דרבנן הוא כמ"ש הרמב"ם
 פ"ב מה' מילה דין ה' אבל מן התורה אע"פ שהוא נראה כערל
 הואיל ומל אין צריך למול פעם שניה עכ"ל. וא"כ גם
 כשנדבק ממש שייך לומר כן הואיל ומל כו'. וכן משמע
 מהסוגיא דיבמות (דע"ב) דמשוך אוכל בתרומה. ומשמע אפילו
 נדבקה ערלתו דאל"כ ה"ל לפרש. ועוד דבתוספתא דשבת (פ"ו)
 המשוך כו' ואח"כ תני קטן המסורבל כו'. משמע דהם ב'
 ענינים ומשוך היינו שנדבק ומש"ה פליג ר' יהודה דמשוך לא
 ימול מפני שסכנה היא לו. דכיון שמודבק להעטרה א"א
 לתתוך פן יתתוך ג"כ בשר הגיד. משא"כ במסורבל לא
 פליג ר' יהודה אדרשב"ג דאם נראה ערל בשעה שמתקשה
 מלין אותו. והיינו משום דשם ליכא סכנה כיון שאין מודבק
 יכול לימתו הבשר מראש העטרה ולחיתכו בפ"ע מכאן
 ומכאן לא יגע בבשר הגיד. וכן משמע ג"כ מדברי הפוסקים
 דהב"ח סס"י רס"ד הביאו הש"ך סק"א כו' מיהו היכא
 שנולד מהול אבל לא לגמרי שהעור חופה העטרה רוב
 גובהה או רוב הקיפה כו' דע"כ לא קאמרינו כו' אלא כשנמולו
 תחלה כהלכתו עכ"ל. מבואר בהדיא דנמולו תחלה כהלכתו
 אף שאח"כ נדבק העור דומיא דמי שנולד מהול אבל לא לגמרי
 דשם העור מודבק. א"צ למול כשנראה מהול קצת בעת קשויו
 כו'. וע' במ"ש הט"ז סס"י רס"ד ומסתפקא לי כו'. והשאת
 ארי' פשט ספיקו להקל דמדברי השי"א מוכח דכל שא"צ למול
 רק מדרבנן דהיינו משום שכבר נימול כהלכתו פ"א או הדיו
 כמ"ש התה"ד דכשנראה מהול קצת בעת קשויו א"צ למול. זכן
 משמע ג"כ בתשו' מים רבים ח"ד ס' חמשים שהרי שם
 נסתפק שמא מעיקרא לא נימול כדן שמעיקרא לא התכו
 הערלה כשיעור צריך. א"כ משמע דהבשר החופה היה דבוק
 ממש להחוט. דאם אינו דבוק כלל מנ"ל לומר שמא לא התכו
 כדן (דאף לפ"ד החכמת אדם דאם החיתוך קטן ביותר אף
 גיילה העטרה ע"י הפריעה ה"ל ציצין המעכבין כו' מ"מ מנ"ל
 להחזיק ריעותא לומר שלא התכו כשיעור כיון שהעטרה כולה
 מגולה רק הבשר מכסוהו היינו דין קטן המסורבל שבגמ' דאין
 מחזיקין ריעותא שמא מעיקרא לא נימול כהלכתו. א"ו משמע
 שהבשר היה דבוק בהחוט או יותר ואעפ"כ העלה שאם היה
 ברור להם שנימול כהוגן מתחלתו אפי' שלעת עתה נראה כערל

אין צריך לחתוך בו כלום כו'. וכן ביאר שם אח"כ בפ"י דלאן
 דוקא במסורבל ומדולדל לבד מהני בדיקת הקישוי אלא
 היה בכל ענין כשהריעותא נולד אחר שכבר נימול כהוגן פעם
 א'. וכוננתו ודאי דאפילו הבשר מודבק ממש מהני בדיקת
 הקישוי. ומעתה יש להסתפק אם בנדו"צ צריכין עכ"פ לעשות
 התיקון שכ' בתה"ד לדחוק העור לאחוריו. ד"ל דלא הצריך
 כן רק בנדון שלו שאין כאב לתינוק מזה כיון שהעור אינו
 מודבק משא"כ הכא שהעור מודבק ויהיה לו כאב שמא א"צ
 לזה כיון דמדאורייתא א"צ למול כלל רק מדרבנן. הרי מוכח
 דלא החמירו רבנן כל שאינו נראה ערל בעת קישויו. ובס' מים
 רבים כ' צעהירט יש לדחוק:

אך נראה שדין זה מפורש במהרי"ל סוף ה' מילה
 מעשה בער בן שנה שנחזרה העור של הפריעה וכסה
 רוב הגיד והראוהו למהרי"ג"ל ואמר מתיירא אני להפריעו שנית
 כו' עד שאיקלע שם מהר"ו סג"ל שהיה מוהל אומן ומובהק
 והיה ממשמש בגיד ופתאום חזרה הפריעה למקומה עכ"ל.
 הרי הצריכו לדחוק העור לאחוריו. רק שלהפריעו ממש לא רצה
 מהרי"ל וגם היו מתונים בזה עד שאיקלע אומן ומובהק כו'.
 וי"ל הטעם שהצריכו לזה דאף לפמ"ש"ל לפירש"י דכשנראה מהול
 בעת קישויו א"צ שום תיקון אפילו לא לדחוק העור כו' זהו
 במסורבל ומדולדל דבכה"ג מיירי רשב"ג. אבל בנדון שנדבק
 העור י"ל דהיינו משוך שביבמות (דע"ב) ושם לא נז' קולא זו
 דרשב"ג דאף כשנראה ואינו נראה א"צ תיקון. ולכן י"ל
 דבכה"ג גם לפירש"י צריך לדחוק העור לאחוריו כו'. אכן למול
 ממש י"ל דא"צ כל שנראה שליש העטרה מגולה בעת קישויו
 כדמשמע מהב"ח ותשו' מים רבים הג"ל. הגם ש"ל שיש לחלק
 דמשוך חמיר טפי ממסורבל ולכן כל שחופה רוב העטרה צריך
 למולו. מ"מ אין להחמיר בזה נגד הפוסקים המקילים. דהא
 ר' יהודה אמר אפילו משוך לגמרי לא ימול מפני שסכנה היא
 לו. ונהי דקיי"ל כרבנן היינו במשוך לגמרי. משא"כ בנראה
 מהול קצת בעת קישויו א"צ למול כפסק תשו' מים רבים ס"ג
 והב"ח. וכן מבואר בהדיא במהרי"ל שלא רצה אפילו להפריעו
 כו' וב"ש דא"צ לחתוך כו'. אבל מ"מ יש לטרוח לדחוק העור
 לאחוריו ולקולפו ממקום שנדבק. אך יש להמתין על מוהל אומן
 ומובהק שהוא יתקן זאת כמ"ש במהרי"ל. ולא דמי למסורבל
 דכשהיא דבוקה וכבר מל פ"א קשה מאד לחתוך כמ"ש בתשו'
 מים רבים ס"י כ"ד וז"ל כי איני יודע המציאות באיזו מקום
 יתכן לאחוז ולחתוך כי בשלמא כשהערלה שלימה בקל אוחזים
 בה ומושכים אותה כפי הצורך ותחתים במקום שרוצים אבל
 בשכבר היא חתוכה ומהודקת עומדת על ראש הגיד איני יכול
 לצייר בדעתי המקום אשר יאחו בו כי ודאי צריכא מילתא
 למיבדקא יפה יפה בידיים ובמראית עינים כו'. ולא יביארו
 לידי סכנה עכ"ל. ע"כ דוקא גבי משוך פליג ריה"ו. ולא
 גבי בעל בשר. וא"כ אפ"ל גם רבנן לא פליגי כל שאפשר לדחוק
 ע"י היד ולהפריעו שנית. ועכ"פ אין להחמיר בו יותר מבבעל
 בשר שאינו מהודק:

דנידון מ"ש בסוף ספר חכמת אדם שיש ראייה מיבמות
 (דע"א ב') דציצין של בשר הערלה מעכבין אף אם
 נתגלה כל העטרה אח"כ ע"י הפריעה. הנה ראייתו משם
 אינה ראייה כלל. דאדרבה. לפי שאכבהם לא נצטוה על
 הפריעה מש"ה ציצין של בשר הערלה מעכבין כיון דלא פ"ע
 אח"כ וע"ז אמרי' שם המול ימול כו' משא"כ אם פרע אח"כ
 אפס מ"מ בלא ראי' לכאורה סברא הוא דבעור הערלה צריך
 כריתה דוקא ולא די כשמעבירו ע"י פריעה. ומ"מ אינו
 מוכרח להיות כה"ג הציצין מעכבין. דציצין המעכבין י"ל כשהו
 במקומן. ולא כשהו שלא במקומן. וכמו צואה שלא במקומה
 בגמ' דיומא (דף ל' ע"א). דשלא במקומה לא נפיש זוהמא
 (וכן שכבת זרע שלא במקומה לא מבשלא ביבמות ע"ו א') ורב
 חסדא שם ובפ"ג דברכות (כ"ה ע"א) י"ל דידעה כאן. כיון

סו
 3
 חלוא ומוקד
 אינא ופגא חתמא חתמא חתמא חתמא

שהציצין לא מדובקין כלל בהעטרה ה"ל כערלה על היד. ולכאורה יש ראייה מהתוספות דיבמות (דע"א ב') ד"ה סוף מילה שהביא החכ"א. הפך מדבריו. דנדחקו ר"ת ור"י ליישב הא דשנית. והא דימול ימול. ואמאי לא תירצו דשניהם קאי על ציצין דעור הערלה. אלא דהמול ימול מיירי גבי אברהם אבינו שלא נצטוו על הפריעה וא"כ הציצין דעור הערלה מודבקי ממש על העטרה. והאי דשנית דיהושע היינו אע"פ שגילה כל העטרה ע"י הפריעה עכ"ל מאחר שלא נברתו ציצין דהערלה אע"פ שאינו כלל על העטרה עכ"ל מעכבין. איך משמע לכאורה דס"ל לר"ת ור"י דכה"ג לא מעכבין. אא"כ נשאר ג"כ מעור הפריעה שלא פרע שם ואין העטרה מגולה. אלא דאיכא עור הפריעה חמור עכשיו מעור הערלה דכשנשאר ציצין מעור הפריעה ה"ל כלא מל משא"כ מעור הערלה כיון שפרע אח"כ. וגי' אינו קושיא דהא דעור הפריעה היינו כשדבוק על העטרה ולא קלפוהו כלא. משא"כ עור הערלה שאינו מעכב זהו כשנפרע וסר כולו מהעטרה. ומשום דלא נתקיים מצות כריתה בהערלה אין לחוש (את"ל דשלא במקומה לא מעכבא. וא"כ עכשיו אינה פוסלת) דהא ערבי שנתגייר כשהוא מהול ג"כ לא נתקיים מצות כריתה ואע"פ ס"ל לבי"ה דא"צ להסיף. וגם לבי"ה דצריך להסיף הרי כאן עדיף מהסיף דחתכו רוב הערלה. וצ"ע בפוסקים דמלשון הרמב"ם פ"ב ממילה דין ג' משמע דציצין המעכבין היינו רק בעור הערלה ור"ת בתוס' דיבמות הנ"ל פ"י בהדיא דכמ"כ בעור הפריעה ולשון הרשב"א שם ציצין דפריעה דאינהו נמי מעכבין כן תירץ ר"ת ז"ל עכ"ל. משמע דלולי ד' ר"ת אין מוכרח דאינהו מעכבין וא"כ לר"י בתוס' שם דתירץ בע"א אין הדין מוכרח. ומתוס' דשבת (קל"ז ב') ד"ה מל משמע בפשיטות כמ"ש החכ"א. ועיין תוי"ט שם ס"פ המילה דדברי התוס' הנ"ל תלויים לגירסא א' שביבמות (דע"א) דמ"ד לא ניתנה פריעה לאברהם איתותב ובמ"א על המשניות פ"א דמילה כתבתי הרבה בדין זה. וחס"כ נדפס תשובת מהר"ר יעקב מאיר ושם ס"י כ"א הביא דברי החכ"א וחלק עליו דדיעבד מהני כשע"י הפריעה נתגלה כל העטרה:

סימן רב

משנה ס"פ י"ט דשבת אלו הן ציצין המעכבין את המילה ציצין רצועות של בשר שנשארו מן הערלה. רש"י. ובפ"י המשניות להרמב"ם ציצין הם קצוות של בשר החופה ראש האבר עכ"ל. והרע"ב כתב ציצין כמין נימין של בשר שנשארו מן הערלה עכ"ל. החליף לשון רצועות דפירש"י על נימין. ובערוך ערך צץ. וז"ל אלו הן ציצין המעכבין את המילה תשובת רב האי גאון ואביו רב שרירא ז"ל בשר החופה את רוב העטרה דאמריהו אמאי אפקוהו בלשון ציצין כך הוא כל הבשר החופה העטרה אינו נקרא ציצין. אלא אם ניטל מקצתו ושייר מקצתו הנה מעט והנה מעט נקראו אותן מעט הנותרים ציצין מפני שדומין לסנפירין ותרגום סנפיר ציץ עכ"ל. עוד הביא הא דאיתא בשבת פרק המצניע (דף צ"ד סע"ב) צפורן שפירשה רובה וציצין שפירשו רובו. ופירש"י ציצין כמין רצועות דקות הפורשות מעור האצבע סביב הצפורן עכ"ל. ורבינו ירוחם נ"א ח"ב כ' ציצין בלומר שיוירי ערלה עכ"ל. וצריך להבין הנך ציצין איך מיירי אם שהם דבוקים עדיין בראש האבר או בהחוט. וזהו פירש בשר החופה. דפירש חופה יש לפרשו שמודבק שם. וכמו בשר החופה את רוב הכרס בגמרא ר"פ אלו טריפות (דמ"ב סע"ב). דחיפוי זה הוא בטבעו ותולדתו ומסתמא מודבק שם קצת בטבעו. אפשר כמו דיבוק עור הערלה לראש האבר. שנקרא ג"כ חיפוי כמ"ש הרמב"ם פ"ב מה' מילה ה"ב חותכין את כל העור המחפה את העטרה ובי"ה בשע" ס"י רס"ד. הרי קאי לעור הערלה קודם המילה בשם חיפוי שמחפה את העטרה. והיינו

הגאון רבי אברהם שמואל דיסקין זצ"ל
רבה של פלונסק וולקוביסק
מח"ס "לבני בנימין"

קליפת שני עורות בריאה. — גדר מצות מילה. — עניני משפחה

בלומדיה בה כיהן רבי בנימין כרכ, נולד בנו רבי אברהם שמואל בשנת תקפ"א ובחסות אביו הגדול ואחיו הבכור מהרי"ל עלה והתעלה בזכות כשרונותיו המיוחדים והתמדתו המופלגת, וכבר בצעירותו כיהן כאחד מדייני העיר לומדיה, וזכה להרבין בה תורה ולהעמיד תלמידים. מלומדיה יצא לכהן כרבה של פלונסק, ובשנת תרכ"ה עם הסתלקותו של הגאון רבי יחיאל העליר בעל "עמודי אור", נקרא לכהן כרבה של העיר וולקוביסק, שבה אף כיהן אביו בצעירותו, ונודעה בגדולי הרבנים ששימשו בה, כמו, הגאון ר' איזק חבר בעל "בנין עולם", ר' ברוך מרדכי ליכשין בעל "בריית יעקב", וכאמור הגאון בעל "עמודי אור" שאת מקומו נקרא למלא. בוולקוביסק התקיימה הישיבה חשובה, אך משהגיע לשם רא"ש גדלה שיעור קומתה בכמות ובאיכות, עמידתו בראשות הישיבה הביאה לנהירה של תלמידים מכל האזור, ושיעוריו הנפלאים העלו את רמת הישיבה לאחת מן המעולות והמפורסמות שבעולם הישיבות דאז. בשנת תר"ל, הביא לדפוס את ספרו "לבני בנימין", הכולל מערכות מקיפות בעומק העיון והפלפול בכמה וכמה מסוגיות השי"ס, וכדבריו בהקדמתו הם הם מהרבנים שנאמרו בפני חבורות בני הישיבה — תלמידיו, שעמם הובאו הרברים בבחינה וכיקורת, ובשל כך אף נמנע מקבלת הסכמות על ספרו, ואכן המשוטט בין כתרי אמריו ונועם שיחו בספר, יחוש במקוריות העיון והחשיבה, בעומק הניחוח והפלפול, בדברי הראשונים בצורה הנותנת מימד לגדולתו של רא"ש. רא"ש בא במר"מ של הלכה עם גדולי דורו, ובעיקר עמד בקשר עם אחיו מהרי"ל עמו הרבה להתכתב ולהתייעץ בכל עניניו. אחדים ממכתביו אל מהרי"ל ומתשובות מהרי"ל אליו נדפסו בספר שו"ת מהרי"ל, ואף במסגרת זו אנו מפרסמים מעט מאגרותיו אל אחיו. רבי אברהם שמואל נפטר בי"א טבת תרמ"ז.

טרעספאל' יום ג' כ"ב תמוז.

כבוד אחי וראשי הרב הגאון הגדול המפורסם חריף ובקי סיני ועוקר הרים נזר החכמים פאר הנבונים מו"ה יהושע יהודא לייב נ"י אב"ד דק"ק לאמזי שליט"א.
ששתי* לקראת מכתבו הטהור הבא אלי היום אשר עיני היו כלות עליו ימים רבים, אבל אהה כי לא בררתי שאלתי על גכון, כי עיקר בנינו דמר לקלוף שני העורות גם יחד, אבל אין זאת אחי וראשי כי עור הראשון לא יתן נפשו לקלופה בשום אופן ואך השו"ב ממעכים הקרום השני מן הראשון ובמקום דיבוק עור השני בראשון אינו עולה בנפיחה ומה נעשה לאלה היום לזאת אחי וראשי ימחול נא להודיעני דבר עור הפעם.
בדבר** אשר ענותו תרבני להשמיע דבר על אודות שאלת המילה, וכי ישמע קול הציפור לשאגת האר"י? אפס אם כי אינני כשר לדרן לפניו, לא אשא עון להעיר לפניו, כי מעולם לא הקפיד א"א הג' נ"ע על זאת. — וכתלמיד הנושא ונותן לפני רבו אציג על הגליון את אשר עלה בדעתי מכבר, מבואר בתורה כמה פעמים כי מאוסה הערלה, ותיבת

* קטע זה נדפס בשו"ת מהרי"ל, קו"א (עב, א) סוף סי' א' ומתחיל מהשורה "כי עיקר בנינו" על מכתב זה נדפסה תשובת מהרי"ל שם בפסקים סימן י".
** תשובת מהרי"ל על ענין מילה המתבאר כאן נדפסה שם בכתבים סימן ב'.

מוריה, שנה עשרים ושנים, גליון א—ב (רנג—רנד), אלול תשנ"ח

נכון לחשים מופת
יצ"ר*.
ה עתה מלאו ידם
ז אחת היא בגוף
אופן עשייתה, ולא
ז הירק בוראקעס,
'כליהם אין לחוש,
ת קמח זיוף גדול
האומנים סותרים
א], גם אמרו פה
לערב בו חול דק
=קודם פסח], גם
יית הצוקר, ול"ג
איזו זהירות בעת
ממנה צוקר דוקא
ולי נודע לו מנהג
הצבור. אי לזאת
הפאסט, כי מנהג
לכין כי הגבירים
[סח]. הכ"ד מתו'
ונפש יהושע.

ה"ה אלה
הוא
הוא
הוא

גליון ג—ד (שבת)

ערלה ידוע פתרונו בלשונינו הקדושה חתימה, גם תיבת מול ידוע ענינו כריתה, והערל ידוע שהוא מאוס בעינינו ולא נקרא אברהם שלם, הן בעינינו ראינו כי מקפיד השי"ת שלא נהי' ערלים, אבל ענין מילה הוא כריתה, ובוזה נפלה מחלוקת אם נולד מהול עכ"פ חפץ הקב"ה שתעשה מעשה בגופו או רק קפידת התורה על שלא נהי' ערלים, אמנם בערל ממש לא נחלקו כי על שניהם ציוונו התורה ורק מאן דס"ל דא"צ להטיף, הכוונה כי פרוחה גם הסרת הערלה גם מעשה המילה ממנו. — ולדעתי זאת כוונת שתי הברכות כי מצות המילה בענין הסרת הערלה היא הברכה על המילה, אבל בענין הכריתה הוא להכניסו בבריתו, ועתה נימא כי בפריעה לבדה כבר אינו ערל שבשרו אינו חתום, אבל עכ"פ צריך לחתוך מה מהערלה לקיים מעשה הכריתה, וברכת להכניסו מורה על זה, שבאברהם לא הי' פריעה ורק כריתה, ואתי שפיר היטב הא דקאמר בעל העיטור [הובא בטור יור"ד רס"ה] דבגולד מהול אף לדברי האומר דאין מברכין על המילה אבל מברך להכניסו, דכיון דבשרו מגולה כבר אינו ערל, אבל עכ"פ חסר מעשה בגופו והמעשה הוא חותם הקב"ה שנצטוה בו אברהם אבינו. — ובוזה יש לישב קושיית התוס' שבת [קלז, כ ד"ה מל], דציצין המעכבין את המילה הוא על ענין הערלה, כי כל עוד שחופה העטרה הרי הוא ערל, אבל סד"א דיצא בזה ידי ברית, וע"ז תני עוד במתני' כאילו לא מל היינו שאם ימות כך לא הייתה לו ברית — ונ"מ דלא נימא דכיון דעל ציצין המעכבים חוזר אף שסילק ידיו, א"כ שוב לא הי' נכרתו עלי' שלש עשרה בריתות ונילף מינה או איפכא דבאמת מנ"ל זאת דאולי הא דמילה דוחה שבת הוא רק משום י"ג בריתות וכיון שכבר חתך הרי יצא בזה ושוב לא ידחה שבת, אבל דז"א [=דבר זה אינו] דמעשה הברית היא רק אם באמצעה איננו ערל עוד, אבל על ערל לא יחול הברית בשום אופן. עכ"פ זכינו כי הסרת הערלה הוא ע"י הפריעה אבל לא תושלם ע"י המילה בשום אופן כי עור השני דבוק בבשר, א"כ ע"כ לא הקפידה התורה במעשה הכריתה על שלימות הסרת הערלה, א"כ ממילא אין קפידא כלל על כמות הכריתה. ולא ידעתי מה עלה בדעת הח"א לחלק בין עור הראשון לשני, כי כל עוד שאין הבשר מגולה מה לי עור ראשון או שני ורק על כמות הגילוי הוא דאשמעינן מתני', והוא חפץ לדחות תמיהתם בקש — ויש לי עוד חבילות ראיות על זה, ובוזה מיושב גם מילה בצרעת, דעכ"פ מוכרח הוא בכריתה, ובהכריתה מחסר הגריס. ואחרי אשר הרהיב עוז בנפשי לדבר לפניו הנני לובש עוד עזות לבקשו להשיבני אם הוטבו דברי בעיני מעכת"ה כי לא הביישן למד. בקשתינו להוודע מבריאות ושלמות רעיתו הרבנית תי' בכל עת שיודע ממנה. השני רוי"כ מר' יעקב קאלינע זה כשלשה שבועות אשר מסרתים ליד האשה בכואה לפה לנסוע לבעלה כאשר ציוה אותי מבלי לתת לה עד עברה הספר — ועתה לא ידעתי מה הי' לה. צר לי על סילוק הדיין המצויין נ"ע. עתה הנני סר לראות שלום אחי הקטן ממני בשנים וגדול בחכמה הרב המאוה"ג וכו' מוה"ר זרח נ"י, כאשר ת"ל לא נעלם ממני כל דרכי מסחור לא אמנע עצתי ואזהרתי ברבר עסק לאטרי' אשר עיקר מגמתה להזהר לבלי לבא בכף רעך כי כל אמן תשלום הלאסון אפס ואין, וההזהרה הגדולה שתרכה להזהר. ענין הנכבדות לא אחטא אם אתלונן עליו ותוכחתו אל חיקו תשוב, מדוע סתם וחתם דבריו עוד יותר ממני אם נדבר מה מזה מצד השני, ותבנית הערכת הענין מצדה, כי אולי אין לדבר מזה כלל מצד זה, ועכ"ז הנני להודיע את כל דבריו, הבן הנשוי אשר כתבתי כן הוא כי גרש אשתו אבל כבר נתקשר בעלמה אחת בענין טוב, ור' יעקב הסיר מאתו חיוב מזונות הזוג רק כל המזונות על אבי הכלה, זמן הנישואין שבת נתמו הבע"ל, ועוד יש לר' יעקב ארבעה בנים שי' כולם נכוחים וישרים טובי המזג ושתי בנות קטנות, והמצב מהות ר' יעקב אשר

תארתו אין בו שום דבר הפלגה, ולכתוב אלי דבר ולצייר לי הענין מי יחולו אם יש לה מה לכסף ו פלניא ורוסיא אשכנזי ובכתב אנ שמתו פני מול אתי הרב החור נועם, כי הרגזת את לבבי בעצב העלמת סבתו, ומה אעשה לך להגיד לי כי עצבון מרחף על פו ראשונה על העצבון שלא ישתו מחלך בלי' כיד ד' הטובה עלי, אלה דברי אחיהם הדורש שי

אליך יירדי גיסי החרף ובקי מדוע תתנכר אלי, כי ראיתך מוהר"ר זרח לשאול בשלומי בני ועוד הוספת גיסי חטא על פש [=במסירת קולמוס] למען אחע לאותיות אלה — רע עלי המעש הדלת בעדם מבלי יבואו פנימה וטובך כחפץ גיטך

לאמי מורתי הצנועה הרבנית כיוונתי לדעתה מנפשי, ובהיותו כבר נתבקש מאמנו הרבניו יש לאל ידו להטות לכב ר' ליב הנכונן אשר תכתוב אמנו תי' עו לעירינו נמצא עיר קטנה אחת קארטשוב ואם יעקור דירתו מש נ"י שם בכתד הרבנות, ואם כי הגדולים ממנו וביחוד לא יעבור כל ונוכחת — דורש אנכי שלונ מאת הבן המלחך עפר רגלי :

רעיתי תי' דו"ש כולם הטוב פאיזה ענין הנצרך לנו ואכתו ומווארשא יסעו יחד לפה.

מוריה

חוריה, שנה עשרים ושנים, גליון א—ב (רנג—רנד). אלול תשנ"ח

ד'תארתיו אין בו שום דבר הפלגה, לזאת יזרו ידידי אחי את אמנו הרבנית תי', לדבר על לבה
ד'ולכתוב אלי דבר ולצייר לי הענין בכל הנצרך לענין זה, אם יש לה בנים מבעלה הראשון, ועל
מי יחולו אם יש לה מה לכסף מוצא, ומזגה וטובה, ושנותי' ואם תצלת לעסק חנות ולדבר
פלניא ורוסיא אשכנזי ובכתב אם יחסרון לא יושחת הדבר לכל הפחות יהודית המדובר בנו.
שמתני פני מול אחי הרב החריף ובקי וכו' מו"ה נח יצחק נ"י, דבריק הבהילוני מאד אחי
נועם, כי הרגזת את לבבי בעצבונך ואין לאל ידי להושיעך ולא ליעצך מאומה אחרי אשר
העלמת סבתו, ומה אעשה לך היום, ואחרי אשר לא חפצת לגלות לבבך, מדוע הרעת
להגיד לי כי עצבון מרתך על פניך, שכתתי וראיתי כי עוד ישר הנך, יען יש לאל ידי ליעצך
ראשונה על העצבון שלא ישתדר בקרבך, ועל דבר המעיק לנפשך תודיעני ואי"ה אכלכל
מחלך בל"נ כיד ד' הטובה עלי, וההבטחה הזאת בעצמה די' להסיר התוגה מלבך.

אלה דברי אחיהם הדורש שלומם וטובם כל הימים ודבק מאח

אברהם שמואל בהגאון מו"ה ר בנימין זללה"ה

אליך ידידי גיסי החריף ובקי וכו' השלם מו"ה ר אלי נ"י שלום.

מדוע תתנכר אלי, כי ראיתך טומן ירך בצלחת ממני, ואך נפחת רוחך באצבעות מאחי
מוהר"ר זרח לשאול בשלומי בשמך, ולא אותי קראת הן ידעתך כי ידך לא אסורות ת"ל,
ועוד הוספת גיסי חטא על פשע לגנוב את לבבי לבלי הגד לי כי חתמת שמך במס"ק
[במסירת קולמוס] למען אחשוב כי ידך חתמוהו ואני ידעתי כי אצבעותיך לא יכוננו
לאותיות אלה — רע עלי המעשה מאד ועשתונות שונות ירחפו על מפתן לבבי אשר סגרת
הדלת בעדם מבלי יכואו פנימה לפתח כליותי ולבבי — חושה על תעמוד להודיעני שלומך
וטובך כחפץ גיסק

אברהם שמואל

לאמי מורתי הצנועה הרבנית המשכלת מ' ח' תי' על אודות הדבר אשר נצטוותי מאתה,
כיוונתי לדעתה מנפשי, ובהיות ר' בער קדישעס בבריסק דברתי עמו ארוכות וקצרות, והגיד
לי כי כבר נתבקש מאמנו הרבנית תי' על זאת, אבל העומד כנגד הוא ר' ליבלי לעווין, אבל
יש לאל ידו להטות לבב ר' ליבלי כרצונו, ביען כי הוא גירש הלצים מביתו, לזאת לדעתי
הנכון אשר תכתוב אמנו תי' עוד הפעם אליו בבקשה כפולה אולי יזמין ר' על ידו. קרוב
לעירינו נמצא עיר קטנה אחת ושמה ייאנאווע, אשר רגל אחת של הרב עומד בעיר
וקארטשוב ואם יעקור דירתו משם, דעתי אי"ה לנופף ידי במכתב אליהם, לעטר את אחינו
נ"י שם בכתר הרבנות, ואם כי לא יחפוץ לנטות שכמו לסבול, בטח ישמע לעצת אחיו
הגדולים ממנו וביחוד לא יעבור על מצות כיבוד אם. בדבר הנכבדות יגיד אחי מוהר"ז את
כל ונוכחת — דורש אנכי שלום בתי המשכלת תי'.

מאת הבן המלחך עפר רגלי אמו

אברהם שמואל בהגאון מו"ה בנימין זללה"ה

רעיתי תי' דו"ש כולם הטוב אחרי שבת נחמו דעתה לנסוע על ימים אחדים לווארשא
באיזה ענין הנצרך לנו ואכתוב אז אי"ה אשר אמנו תי' תצמצם נסיעתה לווארשא
ומוארשא יסעו יחד לפה.

חוריה, שנה עשרים ושנים, גליון א—ב (רנג—רנד), אלול תשנ"ח

והערל ידוע
ז שלא נהי'
זפץ הקב"ה
ש לא נחלקו
סרת הערלה
בענין הסרת
זה נימא כי
ערלה לקיים
ריתה, ואתי
! אף לדברי
ר אינו ערל,
ז אבינו. —
ילה הוא על
ז ידי ברית,
- ונ"מ דלא
ו עלי שלש
ה שבת הוא
, אבל דו"א
על ערל לא
לא תושלם
ורה במעשה
וכריתה. ולא
זבשר מגולה
חפץ לדחות
רעת, דעכ"פ
לדבר לפניו
זביישן למד.
ממנה. השני
; לפה לנסוע
מה הי' לה.
ממני בשנים
מני כל דרכי
זר לבלי לבא
להזהר. ענין
ום דבריו עוד
לי אין לדבר
זי כן הוא כי
: מזונות הזוג
יעקב ארבעה
" יעקב אשר

מחמם, ומי' ב' דמוס' הא ח"א לפ"ו כיון דליכא כחו חומר כלל, ועוד דפיקשי לדין, וכלות הקדום.

ורחוק נומר דלר"ע דמ"ל בכריסות ומגדף היו מעשה ה"ה בכל מקום עקימה פיו לבדו היו מעשה, וליכא למילף מהני כלל, רק מעו"מ. ומוס"ר דאיתנהו ברא"י. דא"כ היו מוקי ממני' דתמורה כר"ע, וע"כ דרק לקרבן אמרה לא למלקות, ועי' במלחמות בספרד'ין בסוגיא דלוב וידעונו (סה), — סן אחת בחום' עירובין ספ"ק משמע דאיכא מ"ד דמקומה שפתיו היו מעשה למלקות חף דלא איספדיד דיבבורו מיד, וזה כוונתו לדבריהם בכמה דוכתי, (ומ"מ היטה קו' חום' פה כוונתו לר' יודא גופיה דמ"ל בסנהדרין סא, א, דיבורא ליש ב'י מעשה, ויש לחלק) —

אך יתכן דמ"ל להחום' דמתרי לדי חומר ילפינן לכולהו, ובה ה' ללמד על הכלל, דקרא יתירא לא נכתב לר"ע דמ"ל בפסחים (מה, ח) דב' כחובים אין מלמדו, וע"כ לאריות דחף בלא לך חומר לקו, ע"כ כתבו לדידיה הני פתרי' במהר"א גינה, ועדין. ללך חומר לא ידענו, ואיכא למימר דהשלישי בלא ללך חומר. — אך לא לבד שהוכחו בחוסימם הקדומים דלא ילפינן לדי חומר מהדדי, חף גם אם לזה נחתו הסו"ם, עדין לא הוטלו, דלולי דריש פתי קראי. מנשבע ומ"מ, ומד לל"ת, ומד לאורווי' בכל הסורה כולה. ומחוררת דידעו הסו"ם הסם למי' הכי' כאן, וכמ"ס (סוף חום' ט"ו), וא"כ ר"ע, ע"כ גמי לא מלי יליף כ"א מהני פתרי, ושפיר איכא למיפדך שכן קנס —

יט) ואמרי רטו לחת קישור לדברי הסו"ם [חף שבחמה היודע דרכס ברוב סדר קדשים אין חיבור לדבריהם], והוא דהנה עיקר הקו' ארבע מסת"מ, ומי' כרוב שיפות סמ"ס דבר אשכחין פלוגתא דמנאי בסק מילתא אמרינן הא. חמי, ולא לחדש מחלקת מדעתי. — והנה בלא"ה ה"א דקיס לא להס"ס דמפי עדיף להכיח דעקימה פיו למורא [חף בלא איספדיד. מעשה וכי הא דילוף ר' עקיבא לענין קרבן] או מעשה לענין מלקות, מלמכיה דלא בעי מעשה כלל, ורק מעו"מ ומוס"ר דישן ברא"י, מינייהו יליף ר' יודא שפיר, וא"כ נלמדך לפרש קו' ש"ס חף דרב ע"כ לא פליג מדעתא דמנאי, ומ"ל דמק"ס סו' מעשה, מ"מ אין זוח אלא לרימא, אבל משפטא דכללי משתמע למפטר. לעובר בדיבור, וס"ל לאשקי בחון, (ועד"ו כי לעיל חום' ב' בחוסבר, וכן עדיף קנס). — ואל אחר דאשקי סא מני ר' יודא מפנין וחמרי' דמ"ע ס"ל עקימם פיו לא סו' מעשה, ומנאי' במחלקת סמ"י, ור"י ורבנן כחן זו מעשה — ועסה דאשקי הסו"ם דאיכא סרי דלא הסכימו רב, ומי' כמ"ס בחום' י"א, וע"כ דלא איכסם לכו בעזרה, ורק אכלל ילכו לסקא, וה"ל למרזי דמ"ל עקימם פיו סו' מעשה ומחד רב כמ"י סלסא, וע"כ ילא מסביר להס"ס למד קו' א"כ ע"כ גם ר' יודא לא סבר י"י א"כ שיקי' מימא דילוף ר' יודא מסר פלג.

כ) ודע דאין לעסקק על כנסת סמ"ס דמונח למקלל [ונח סו' חום' אהי] ולמד דר' יודא לא ס"ל סא דאין לקין בלא ענין לאסרם מיסם ב"ד, מרילף מעו"מ דידעו סא דחף בלאסרם מיסם ב"ד לקי [וסארי סא דא"ל סמכא, דמנחא רבא ח"א במילתא כמסאך בכנסתם לב, א, אימא נמרי כהן] וכן מש"ר מידו סא כמ"ס הסו"ם במסם במקום וכנסותם בלוח סוגיא, ולגאורכ סא עדימא מ"מ ודמי למ"ס סוף חום' ט"ו (וסא דאמרינן בב"ק (עב, ב) ש"מ מידו סא חום' ענין לכחן, דמס לענין נאמטס מירי), וסו' ח"ס כהא גם קו' סוס' בשבס (קנר, ח) למס לא נקיס שולא סמחא דוארסו מיסם ב"ד כי סרי דמימי לכו"ע, ע"כ סיסב ועי' סנהדרין (י, ח) ובסוס', ולפ"ו לא סו' דריש קראי דמקלל, רק כרי' ישמעאל ר"פ הלוקין. — ד"א, דכיון דכ' קרא זכאליקו יש לט אחרכ בפ"ע למלקות, ואין זה מידו כלל. [ש"מ סנהדרין דיסקין] (כ"ב) 29

כא) ואשר חמה בקו' ה', אין לו מקום לפ"ו כלל, דשיקר כוונתם לסחור קו' ש"ס הסוכנת על חום' י"א, דימא דנהי דליכא קרא אכל יש זו מעשה, ומה שחמה על ח"י, דאין שני שפיר דלא כהלכתא, ח"ס ג"כ למ"ס בלוח י"ב דבחמת קיי"ל דה"ג לא מיקרי מעשה, ובין כו"כ יתדן דלא כהלכתא. ועי' סנהדרין (סג, ח) ובחום' שמה. — והקישור למה שלמעלה הכל כמ"ל, דבלא"ה ה"א דאשקי' דחשיבא מעשה אליבא דרינא מ"מ ה"ל לאשקי' בחון, וסו' קושיא ש"ס (ואף שבחמת סא דומק גדול כמ"ס בלוח' ב' בחוסבר, חפ"כ להוליא כל ספק מלבד המחויי להקשות), ועסה, למסקנתה בחי' על קו' ח', ע"כ אנוף הכלל סא סהקא, ח"כ ה"מ למרזי כמ"ל. — ולולי דבריהם ה"א דסוגייתו לא פליג כלל אסבירא דדיבורא דחיס ביה מעשה, רק דסברו דמנאי' סמחא קמני חף במקום דלא עבדי חמורה, כמו ליבור ושופין, ואשפ"כ לקי [ועמ"ס"כ לעיל חום' י"ג לכה"מ ממקרא מפורש, ולרב כחמ"ס בלוח' י"ד דליכא קרא], וא"כ קושיא סא ודאי דלא קשה, ואף קו' סא' יש לדחוי, ולעולם נומא דפריד למה לא נילף מהא דמחורה, ומעו"מ ומוס"ר ס"ל דליכא למילף, דחיס כחו מעשה, וכוחו ט', ונפדך מ"ס בלוח' י', דאדרכה מינייהו ליכא למילף. — וזלמי קו' האחרונה סס תשאר, ואין להאריך.

כב) ובהאי ענינא כ"ל סתיבת הר"מ כהא דיע"ס שמכרה, דלקי, וסוף ה"ל תמורה במשנה קדשים, דלא לקי, דלא אהבו מעשיו, וכן במעשר וזכור שמכר וגאל ב' דלא לקי, וכן בקרקע ללמימות, עיין עליהם ס"טב במקומותם, וי"ל דכ"מ דמתחייב, היינו במכר במעשה, אבל במכר שלל במעשה, כגון ש"יו משום חבירו מוחים במלרו ואמר מוכה לי חלירי מעוסיך מחירם, לא, חף דקי"ל דבדלא אהבו מעשיו נמי לקי, משום דעבר אחימורא דרמנחא, מ"מ סא סו' דיבורא דלוח' ב' מעשה, דלא אהבו מעשיו. — ועי' סמורה (ב, ב) ברש"י, ללישנא קמא יתכן לפרש כך, דודאי לענין אי עבדא חמורה יש לחלק בין גשים לאכוס, עיין עליהם כך הרבה, ובפרט בעניני קדשים, כמו אשה אינה סומכת, אלא דלישנא משמע לי' דלענין מלקות קאי, וקי"ל דודאי גם אשה לקיא, דעברה אחימורא דרמנחא, דהלא כולל לכולם. ע"מ ח' דה"א זו דלא עבדא חמורה, נמי דמ"מ אסור להמיר' אבל ללקות לא לקיא, דסו' לאו שאין זו מעשה. — ועי' מ"ס בלוח' י"ג.

ופרם אבלה לרבי ארישע כי נכתבו הדברים פסקי פסקי, ועדין לא הבאתים בסדר הבודנה, ואשר ע"כ אבקשו לזכות לא' מעושי רצונו להעתיקם, ולשלוח לי נוף הבתב. בחורה, ודי' ברגיזי לי ואשימה עיני עליהם שנית, ולסעך כבודו לא אחרים עוד אל החת יד, — השלמתי אוד ליום ב' ז' כסלו, ודש דיער ובי' שער אביביו לפי.

אלה דברי ידושע יהודא ריב
בהגאן ט"ה בניסן ה"ב.

סימן ב.

לאוד יקרי. — סתתו קבלתי וכו'.

(ראשית הכתב בולק הפסקים סימן י.)

דוער אדוח מידו כמ"ע דמילה, יש לו מקום לפנים בהלכה, דמכ"ס בעי מתיבת דבר מה, וכן דברתי גם אני סס לבי מאו, ואלוס לא. מלאתי לי עור, וחמי טעם ט"י אסמכס אקרא, דכתי מ"ל ס מ ש מ פ ה, וסכן סא ליישב הקושיא דמילה בלרעת, ואף דלשיטתו מכל"ס מודה דאין שיטור לקוליה, שא"א לחם כחן שיטורא דער המערה, שער החיזין שולס ויורד כעין חיק מל האבר, וחסה יכול לדחוף הסור למסס ותסא

ותהא העטרה משוטפת במעט מה מן העור, ולהיפוך תהא יכול למחוח כל העור ע"ג העטרה, ואם נקשר כפי מה שהאז בטבעו בעלמו עד העטרה לריך למול, א"כ היו לריכין לפרש בש"ס, כמו שאמרו שלח' מס' ב"מ גבי כל שהעליון יכול לפשוט את ידו, ובלבד שלא יאטום, וכן בס' אלו טריפות גבי שיטור מקום שמיטה איבעיא ליה באנסה עלמה, וכאן התמו, וע"כ כ"ל. — וגוף ראש העטרה לסברא אחת בראב"ד פ"ג מהל' פו"ל אינו ממשא בשום טומאה נעשים, א"כ יכול לקנץ רק ראש העטרה לחוד ולטפות אח"כ סדק ולפרוע עור הפנימי, מ"מ י"ל דלא גרע מנגעים טהורים דאסור ג"כ, ועמשל"מ רפ"ו מהל' פו"ל דלדידיה יתכן אף דלא לקי מ"מ ללא איכא. — והסברו לשיטה בעל העיטור יפה אף נעים.

ובגוף דיט, ו"ל דאף דניתנה תורה ונתחדשה הלכה דפריעה, מ"מ אינו לריך לחתוך גם קלה מעור הפריעה, [ומ"ש לפי שהוא דבוק לכשר, אינו מספיק, דעכ"פ אחר הקליפה יכול לחתוך קלות]. וי"ל דלא נקטונו רק לחתוך ק"ל, ומקלט ז' דחיון עולה ככאן, ולכאן, וא"כ אף אינו נימא, איכא, יעשה סדק בעור החיון ויפרע הפנימי ויחתוך קלתו והדרא קשיא לזכותה למה דחיה מילה לרעה, וי"ל או לפי ש מ"ל ה- הנזכרת במורה קאי רק אחיון, או דזה דומה לחסרון מבפנים דלא שמה חסרון [אבל בזה האיכא מחלוקת מנא"ס בש"ס]. אבל יפה הרגיש בעלמו להקשות: מנולד מהול, ותירונו אינו מבואר כל האורך, דאי משום ש אי א פ ש ר לטפות בו רק הטפת דם ברית נחלקו אי משיבא מעשה, א"כ היה מקום לומר למ"ד דא"ל הטפת דם ברית דעכ"פ ערל היו לתרומה וקדשים, ותמלי להא בפלוגתא דמזיר. ממורט דסו"ג מנין, או לערלות שלא בזמנו, וזו לא שמענו, ודוחק לומר דכ"ש וכו' לטעמייהו אזלי, וע"כ דמ"ד א"ל ס"ל דליכא חיובא לטפות מעשה בגופו כלל. —

גם לדידיה בגולד מהול רובא דעטרה ומקלת הערלה קיימת, נימול מקלת זו בשבת, ואי נימא דקרא דערלתו מיטעיה היה נתחדש הרבה בדברי החוס' שם במקומו, ע"י חוס', ועכ"פ היה חיוב מן החורה לגולד מקלת זו, וע"כ דליתא כלל למ"ע דכריתיה. — ומ"מ יש ליישב כל הפקפוקים.

ודיעבר לדידיה כשפרע ב' העורות ונתחדשו לכשר הגיד מלמטה בפתחיהו, ודאי לא גרע מנולד מהול, והטפת דם ברית כבר היה לו ומה לטפות עוד, אלא שדחה המילה ולא קיים אותה, וכשעשה כך בשבת סמך לבין השמשות יתכן לחייבו חטאת, ולא משמע כן. גם אי נימא דגם קודם שנתחדשו למטה נמי פקעה המילה, א"כ מאי הקשו בש"ס על הא דאם לא הולקט מייב כרת, נקי כה"ג שירמה המילה אף באמצע היום, ומקלקל בחבורה נמי לא היו כבוקף הפריעה, שעי"כ נפטרין ממלות מילה עכ"פ למחר, כמבואר בח"י דזהו החיון במילה ספק שגאסר בשבת. — ועטו"ז בגולד מהול ומשך אח"כ, סו"ס רס"ד. — גם ל"ל לדידיה דכל מקום שיש מה לטפות ממס אינו יולא בהטפת דם ברית לחוד אף להני דהטפה הוי מעשה, דוק.

תירוצו לדברי החוס' יפה הוא, וכמעט נחכוין למ"ס התי"ט שם, אלא שהוסף בה דבר מרייות דנפ"מ ל"ג כריתות [כמזומה אני שהתעוררתי בעלמרי ע"ד זמן מה לריך לומר בזה ניתנה תורה ונתחדשה הלכה] אבל מה שייטיה דוקא למידום דיו ובלא"ה תירוט עולה יפה, דק"ל דאין עליו שם מילה ספק שגאסר בשבת. — ועטו"ז בגולד מהול לברה בשבת, יהיה אף שיהיה, אם על קליפת עור הא' לחוד או על גילוי מקלת העטרה. — ואחר כל הפקפוקים מ"מ דבריו נראין.

ולפי שעשתונותי סבולבלין, ורבים עומרים אותי, ואני שואר ומושיב גם עתה לאנשים המצללים באוני, גלל כן לא קבעתי בה סממרות, וגם כתבתי כל אלה מבלי שום עיון והשקפה בספר, ובהנחת לי אעיין בל"ג עור.

סימן ג.

אליך יודי בן דורי האברך המנופלג החרף, מ"ה **ארעור** דין נ"י חוק בתורה, אקרא לשלום.

דברך במילי דאורייהא בפ"ק דקידושין מתקו לחבי מנופה צוף, וביורה שמח לבי כי גם בספר המקנה מצאתי כהערוחך אחת הגה ואחר הגה [אם הוכל להשיגו עפעפך יישרן], כן יהי ה' עמך לאוקמי גירסא, והיית עפרת הפארה בית אביך א"ה. — והנה למלאות רצונך הפצתי להשיבך בארובה ביד ה' עלי, אולם מדרותי העמוסים עלי למרבה הם היו בעוברי, כאשר השמע מפורש מפי ידינו האהוב המוכ"ז.

ואך בקלרה אעירך, כי מידושך דבוקה אמינא זו גילף עכ"פ בשתי פרטות מאמה העבריה, זימא דמתגרשת בזה, ולריך קרא דוכתב לה למעט, אם כי גם ס' המקנה תנא דמסייע לך, עכ"ז האמת אהוב מכל, ולא קרב זה אל זה, דכאמה העבריה היא נותנת לו כסף ויואלת, וזה לא עלה על לב שהתגרס האשה בנתינתה, דהכל תלוי בצעל ועיקר מעשה הגירושין תלוי רק בו כמבואר בכמה דוכתי, ורק ס"ד דמתגרשת כשיין הוא לה כסף [וכן מוכח גם משיטת דא"ב דאמר טיבעא מד הוא דוק]. — ושפיר קס טי' ר' נתנאל למפע.

ולדעדיך קלה דברו אי' מניי הישיבה שהבאת [אגב אודיעך כי נריך להקדים דהיקש דוילאה והיתה אינו מיוסר, דאזיעריך לכמה דרשות אף וזלתי קידושי שטר, עי' ר"פ המגרש, דאל"כ לא יקום תירונו, איד' ס"ד. דוכתב ממעט קידושי שטר, וגם גירושי כסף, בלא"ה לא יתכנו, א"כ לא יכתוב לא וילאה והיתה ולא וכתב לה]. דכוותו דבזה אמינא זו ימא וכתב לה למעט קידושי שטר ובאמת נדע מנערה המאורסה דמתקדשת בכסף לחוד ובביאה לחוד, ואף דאחת הניחו לנו ליסוד, דמתבצרת ממעט גירושין וכאן איכא למעט גירושין כיון דידעינן מקידושי כסף לחוד, ואל' דמאי נפקא מינה, כל דידעינן מוכתב לה מידוש דין בגט מדריש שפיר, וכן כאן, ע"י וכתב לה יגלה דאין קידושי שטר ויגלו עי"כ קידושי כסף [מנערה המאורסה] ונגלה עי"כ גם גירושי כסף, ואיכא חידוש דין בגירושין שמתגרשת בכסף, משא"כ לפי האמת דידעינן קידושי כסף בלא"ה, ואם גילף מוילאה והיתה לגירושי כסף לא הו' מחמת וכתב לה ילפינן, וא"כ וכתב לה לא וורה כלל על חידוש די בגירושין רק למעט קידושי כסף, הא לא מסתברא לש"ס, דוק.

ובפשטות י"ל, דזהו אמינא דהא גופא קמ"ל קרא דאין מתגרשת בכסף, למילף מינה דאין מתקדשת בכסף לחוד רק בגירושין, ביאה ולא כל אחת בפני עצמה. — אבל באמת מעיקרא ל"ק מיד, דאטו וכתב לה מיותר הא אזיעריך דאינה יולאה בחליה, עי' דף יד, א', [ושם לריה"ג נקיט ספר כריתות ולרבנן ל"ל מוכתב לה] ועיקר השאלה כאן אם שארי מיני גירושין ממעט, או שארי מקומות מספר ממעט, וע"כ לרבה חליה וכסף ממד קרא קא מימעטי [ואב"י אף דע"כ קרא דספר כריתות דריש לחליה, מ"מ ל"ל דמרתו לא דריש מיניה].

ואתה שלום וכא"ל שלום, החוק בתורה ה', נצרה אל תרף, נגפשך ונפש ב"ד חפץ בהצלחת תורתך.

סימן ד.

וואלקאויסק, יובל"ה עבר זמן למ"ק.

כבוד יודי שב"ז הרב המנופלג באר מלא פלג, חרוץ ושנון, בית רענן, כ"ש מ"ה צבי הורש ח"ש נ"ה, פ"ש בפורים העבר הגיעני, בצירוף חידושי דאורייתא שלו. — ולחיותי או עוסק כחייב אדם לבטומ, גל

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט

ובסברת המחמירים צריך לומר דלעולם המצוה היא הסרת הערלה מהגוף, אך שם ערלה הוא לפי עניינה; דערלה פירושה אטימות על שם שמכסה ואוטמת את העטרה וכמשנ"ת לעיל, וזה המודד לשם ערלה, עד כמה יש כאן עור שאוטם את העטרה. וחז"ל לימדונו שהגדר בזה הוא, שעור שאוטם את רוב גובה העטרה יש לו שם ערלה להחשיב את האדם ערל, ואת זה חייבה התורה להכריח.

74 ◊ שיטות נוספות: דיש שני דינים - הסרת עיקר הערלה ע"י חיתוך, וגילוי העטרה [וציצין המעכבין סגי להסירם בלי חיתוך]

אמנם מצאנו דיש שלמדו דין חדש מכח הקושיה הנ"ל, דהסכימו שמשמעות מילה היא חיתוך בדוקא, אמנם מזה שחז"ל מסרו לנו ששיעור המעכב תלוי בגילוי העטרה מבואר בזה שיש בהסרת הערלה גם מצוה של גילוי העטרה, וכשם שלכו"ע מצות הפריעה היא גילוי העטרה, כך קיים דין זה גם בייחס לעור הערלה. ונמצא שבמילת הערלה קיימים שני דינים: גם הסרת הערלה המאוסה מהגוף, וגם גילוי העטרה.

← והוסיפו לחדש דיש נפק"מ בין שני הדינים. דאילו מצד הסרת עור הערלה היה מספיק להסיר את עיקר הערלה, ואם ישאר רק מיעוט שחופה את רוב העטרה במקום אחד זה לא היה מעכב. [ויש מקום לחילוק זה מאחר שבגמרא ביבמות (ע"א ע"ב) מבואר שדין ציצין המעכבין נלמד מדרשה מיוחדת, ומבואר שלולי הדרשה עיקר מצות המילה מתקיימת גם אם לא יסיר את הציצין והדרשה של ציצין מלמדת שיש עוד דין, ויתכן שזה דין חדש שצריך גילוי עטרה]. ומדין גילוי העטרה למדנו שגם מיעוט עור שחופה את רוב העטרה מעכב. ובזה מובן למה מסרו לנו את שיעור המעכב לפי רוב העטרה ולא לפי רוב הערלה. אולם יש בזה צד קולא, שמיעוט זה סגי להסירו מהעטרה בלי חיתוך, וכמו שבפריעה שמצותה היא גילוי העטרה לא צריך חיתוך, כך גם בציצין המעכבין של עור הערלה (שחייב הסרתם רק מדין גילוי העטרה כפריעה) לא צריך להסירם מהגוף ע"י חיתוך. [ואכתי צריך ביאור מהו השיעור של ציצין גדולים שאותם יש כן חובה לחתוך].

← על דרך זו מצאנו שכתב בצמח צדק (שו"ת יו"ד סי' ר"א, חידושי שבת פרק י"ט), דס"ל שצריך להסיר את עיקר הערלה ע"י חיתוך, אך ציצין המעכבין שנשארים ניתן להסירם ע"י פריעה, ע"ש היטב. [שו"ר כע"ז בשו"ת עין הבדולח סי' ט': "דודאי הערלה שנראה אטום צריך חיתוך וע"ז פי' התרגום... אבל הציצין המעכבין והפריעה, שניהם סגי בהסרתם מהעטרה עד שמתגלה"].

◊ שיטת המהרי"י
יעויין עוד שיטה
שמשמעות מילה
שם חלק כל ש
צריכים ביאור ועי

396. יעויין בשו"ת נ
אב"ד פלונסק נדפסו
שיש קיום לעיקר ה
מוסיף לחדש שיש
שופכים אור על תש
דמילה יש לו מקום
מילה כמשמעה...
שעור החיצון עולה
העטרה מעוטפת בו
העטרה. מבואר בו
שבפשטות, המצוה
ולא מותח, מ"מ מ
שאמרו שלהי מס' ב
שמעון כל שהעליון
דהשיעור הוא כשפ
שלו. הרי שהוצרכו
שהשיעור הוא לפי
שחיטה]. אך דבריו
שבאונס זה גם פשי
להקל דסגי בחיתוך
ויתכן לבאר שיטה ז
היא בכלל מצות מי
וא"כ צ"ב היאך מר
דניתנה תורה ונתחו
נצטוינו רק לחתוך
שכוונת מצות מילד
גילוי העטרה ע"י נ

✧ שיטת המהרי"ל דיסקין שדי בחיתוך כל שהוא ✧

יעויין עוד שיטה מחודשת בשו"ת מהרי"ל דיסקין (כתבים סי' ב'), שגם הוא מודה שמשמעות מילה היא חיתוך בדוקא אך לא צריך שעיקר הערלה תוסר ע"י חיתוך, וכל שמל חלק כל שהוא מהערלה בחיתוך יכול להשלים הסרתה ע"י פריעה, והדברים צריכים ביאור ועי' בהערה³⁹⁶.

✧ הערות והוספות ✧

396 יעויין בשו"ת מהרי"ל דיסקין תשובה לאחיו, [שוב הראוני שדברי אחיו הג"ר אברהם שמואל אב"ד פלונסק נדפסו בחוברת מוריה גליון קכ"א (נמצא ב'אוצר החכמה'), יעו"ש שנוקט בפשיטות שיש קיום לעיקר המצוה בגילוי העטרה בכל דרך שהיא, דכל שהעטרה מגולה שוב אינו ערל. רק מוסיף לחדש שיש עוד מצוה לכרות דבר מה, ולכן משכחת מילה בצרעת. ועע"ש, שהדברים שופכים אור על תשובת המהרי"ל]. וזה לשון המהרי"ל (כתבים סי' ב'): "על אודות חידושו במ"ע דמילה יש לו מקום לפנים בהלכה דעכ"פ בעי חתיכת דבר מה... ואחי נועם שי' אסמכה אקרא דבעי מילה כמשמעה...". וממשיך להוכיח דאין שיעור לקציצה: "שא"א לתת כאן שיעורא דעד העטרה, שיעור החיצון עולה ויורד כעין תיק על האבר ואתה יכול לדחוף העור למטה [לכוון הגוף] ותהא העטרה מעוטפת במעט מה מן העור, ולהיפוך אתה יכול למתוח כל העור [של עיקר הגיד] ע"ג העטרה". מבואר בדבריו דיש כמה אופנים לגלות את העטרה, אם בחיתוך מועט או מרובה. ואף שבפשטות, המצוה היא להסיר את הערלה לפי אטימות הערלה את העטרה במצב רגיל שלא דוחף ולא מותח, מ"מ מחדש המהרי"ל דאם השיעור כך לפי טבעו: "היו צריכים לפרש בש"ס, כמו שאמרו שלהי מס' ב"מ (ק"ט)... ובלבד שלא יאנוס". ע"ש לגבי שני גנות זו ע"ג זו וירק בנתיים דא"ר שמעון כל שהעליון יכול לפשוט את ידו וליטול ירק הרי הוא שלו, ופירשו בגמ' ובלבד שלא יאנוס, דהשיעור הוא כשפושט ידו בפשיטות רגילה, ואילו ירק שמגיע אליו רק כשאנוס את עצמו אי"ז שלו. הרי שהוצרכו לבאר שהשיעור הוא רגיל ולא מיוחד, וכך גם בשיעור חיתוך היה צריך להשמיע שהשיעור הוא לפי הרגיל ולא יתור או פחות [וע"ש עוד סמך ע"ז מפרק אלו טרפות בשיעור מקום שחיתה]. אך דבריו צ"ע דכפשטות היה אפשר לחלק דהתם מיירו בפעולה של פשיטת יד וכיון שבאנוס זה גם פשיטת יד צריך להשמיע דאי"ז בכלל, משא"כ הכא. ובפרט צ"כ דאף לדבריו מנ"ל להקל דסגי בחיתוך כל שהוא, והרי גם לדבריו כשחותכים קצת לא נשלמה המצוה.

ויתכן לבאר שיטה זו בדרך אחרת על פי מש"כ בהמשך דבריו. דיעו"י שהיה פשוט לו שמצות פריעה היא בכלל מצות מילה, דאחר שנתחדשה פריעה הרי שמצות התורה למול כוללת גם את הפריעה, וא"כ צ"ב היאך מתקיימת משמעות מילה דחיתוך בעור הפריעה וכתב בזה: "ובגוף דינו צ"ל דאף דניתנה תורה ונתחדשה הלכה דפריעה, מ"מ אינו צריך לחתוך גם קצת מעור הפריעה, וצ"ל דלא נצטוינו רק לחתוך קצת ומקצת זו דחיצון עולה לכאן ולכאן". ועד"ז נבאר דבמצות פריעה נתברר שכוונת מצות מילה היא גילוי העטרה ואף בייחס להסרת עור הערלה, אלא שגזוה"כ היא שמלבד גילוי העטרה ע"י פריעת העורות צריך שיהא גם חיתוך ולענין זה סגי בכל דהוא. הרי שבמצות

◊ בטענת הדברי חיים שדחיפת הערלה מעל גבי העטרה נחשבת כריתה

סברא חדשה מצאנו בתשובות הדברי חיים (יו"ד קיד-קיה) דמלבד זה שנקט על דרך הנ"ל שגדר המצוה הוא גילוי העטרה ולא הסרת הערלה מהגוף, הוסיף לחדש שגם אם מילה פירושה מלשון כריתה והיינו שצריך לכרות את כל הערלה, זה לא סותר לכך שגדר המצוה הוא גילוי העטרה ושאפשר שתשאר חלק מהערלה בגוף וידחוק אותה להמשך הגיד. חידוש זה מתבסס על הנחה חדשה שהסרת הערלה מעל גבי העטרה יש בה כריתה: "דכיון שהוסר מעל העטרה והוסר ממקום חיבורו בגיד הוי כנכרת ממש, וכבר מצאנו כן גבי אבר המדולדל כיון שנעקר מחיבורו הוי כמת אותו האבר..." (שם תשובה קי"ד).

מבואר בדבריו דסבר שהערלה יונקת חיות מבשר העטרה שתחתיה, ועל כן כשמסיר את הערלה מעל גבי העטרה נחשב שכורת אותה ממקור חיותה, וכן כתב בהמשך דבריו שם ליישב קושית השואל: "דא"כ למה מהדרין בשבת אציצין המעכבין הא אפשר להסירו ע"י פריעה, [על זה השיב] ואתפלא על כ"ת וכי חובל שחייב בשבת הוא שבירת אבר דוקא הלא בהוצאת דם הוי חובל ואב מלאכה וא"כ הכ"נ דבעינן בודאי שיסירונו בצפורן בהפריעה א"כ ודאי יצא דם והוי חובל ממש".

והנה דבריו בזה קשים מאוד כפי שכבר השיגו עליו כמה מחברים, מן המציאות. זה לשון המהרש"ם בתשובה (ח"א סי' כ"ו): "ומש"כ הד"ח ראייה מאבר ובשר המדולדל תמוה דהכא הא העור מחובר להבשר שלמעלה מהעטרה רק שדוחקין אותו בהפריעה שיהי' מתכווץ ומונח למעלה ואין לו דמיון כלל לאבר מדולדל"³⁹⁷. והארכנו בזה

✽ הערות והוספות ✽

פריעה נתברר שגם בעור הערלה אפשר לקיים הסרתו ע"י פריעה. ואין לתמוה דא"כ לפי הצד שאאע"ה לא נצטווה בפריעה נמצא שהוא היה מצווה דוקא לחתוך כל הערלה ואילו מצות פריעה באה להקל. דשפיר י"ל שאברהם ידע המכוון לגלות העטרה ודסגי בחיתוך כל שהוא, אף אם לדידן זה נתחדש רק בקבלת מצות פריעה.

397. וז"ל רבי אבא חייא הירש: "מה שהביא את הגאון המחבר (דב"ח)... שלא היה בעצמו מוהל וחשב שהערלה דבוק בהעטרה... אמנם האמת לא כן הוא דידוע ומפורסם שהערלה אין לה שום דיבוק בהאבר...".

בבירור המצ
 יניקת חיות נ
 אכן בשו"ת
 קשים בבירו
 אות ט"ז: "
 נאמנים שאי
 אף שיגדל ד
 מה שתפסו
 עור הערלה
 ובסי' קנ"ט
 רופאים, זה
 נתברר במל'
 (שם), והוכח
 נקים מן הד
 חיותו ואינו
 הערלה ונקו
 אין זה עור ז
 כאמור דברי
 של עור לבי
 398. יעו"ע מ
 דבקות בעטרו
 שכן עור הערי
 עור הפריעה
 המילה בשעת
 כפי ששמענו
 399. לד"ז נמ
 להסיר את כל
 שהעור שנותק

בבירור המציאות (לעיל עמוד כה, כח) שעור הערלה אינו מחובר לעטרה ואין לו שום ניקת חיות מהעטרה אלא כל חיותו מהמשך הגיד ולא מבשר העטרה, ע"ש³⁹⁸.

אכן בשו"ת דברי יציב טרח ליישב דעת זקנו הדברי חיים ומאחר שהאריך בדברים קשים בבירור המציאות ואף מפי רופאים, נראה להעתיק דבריו. זה לשונו בס' קנ"ח אות ט"ז: "באמת דבר ה' אמת היה בפיו כאשר הוכח לי מפי רופאים מפורסמים נאמנים שאי אפשר לעור שנקרע ממקומו לחיות, ואם יגדל הרי זה עור אחר - שהעור אף שיגדל הרי זה עור חדש ואינו אלא עור שנרקם מן העור האחר, וזה ברור ולק"מ מה שתפסו על א"ז דהא רואים שעור זה חי ומחובר לבשר, דזה אינו כלל דאין זה עור הערלה וכמונח שלא במקום ערלה הוה, שזה נקרא מהעור שמלמעלה מהערלה".

ובס' קנ"ט א' חוזר להביא מפירוש המשניות להרמב"ם שבת פרק י"ד ומעדות רופאים, זה לשונו: "ושם ביארתי מפיה"מ להרמב"ם בר"פ שמונה שרצים שכבר נתברר במלאכת הרפואות כי העור כשיקבל לא ישוב כמו שהיה לעולם (לשון הרמב"ם שם), והוכח לי מפי רופאים מפורסמים ונאמנים שהעור מחובר וניזון מהבשר ע"י נימין דקים מן הדקים, וכשקורעים העור ממקומו ונפסקים הנימין המחברים ומזינים נפסק חיותו ואינו חוזר עור כמקודם ואף כשיגדל זה כבר עור אחר. ולזה אם הוסר עור הערלה ונקרע מהבשר ונתגלה העטרה הוה נימול ואף שאח"כ חזר וגדל עור ונתכסה אין זה עור הערלה אלא עור אחר ותו לא הוה ערל". עכ"ל³⁹⁹.

כאמור דברים אלו קשים במציאות, דהנה אף שצדקו דברי הרופאים שחיבור הרופף של עור לבשר יש בו נימין דקים מן דק, (וכמבואר בספר אוצר הכרית ח"ג עמ' נ"ז, זה לשונו:

§ הערות והוספות §

398. יעו"ע מש"כ בבירור 'הפרדה בשבת' (ובהערה 148) דנתברר לן שאפילו עור הפריעה - שיש לו דבקות בעטרה - לא יונק את חיותו מהעטרה אלא ממקום גידולו (בסמוך לחריץ) ולא מהעטרה, וכל שכן עור הערלה. [ע"ש שיש גם סמך לדבר ע"פ עדות הנימולים בבגרותם, שמעידים שקודם המילה עור הפריעה לא היה דבוק כלל בעטרה. ויתרה מזו שמענו מאחד שנימול בגיל כ"ה שנים שקודם המילה בשעת קישוי, העטרה מגולה לגמרי משני העורות, וכך היא המציאות הטבעית אצל הערלים כפי ששמענו מרופאים ומוהלים שמלים מבוגרים].

399. לד"ז נמצא שהדברי חיים יכול לסבור באמת דמלבד המצוה של גילוי העטרה יש גם מצוה להסיר את כל הערלה מהגוף וכאשר דוחקים את עור הערלה על המשך הגיד מתקיים דבר זה, כיון שהעור שנותק מהעטרה מתכלה ובא עור אחר תחתיו.

ט על דרך
'חדש שגם
סותר לכך
חוק אותה
זעטרה יש
רת ממש,
זר... " (שם)

כשמסיר
בהמשך
כבין הא
ב בשבת
: דבעינן

אות. זה
מדולדל
זפריעה
נו בזה

זי הצד
פריעה
ז לדידן

מוהל
ה שום

סיבים אלסטיים מקשרים את העור לשרירים שמתחזיו בקשר רופף, ונוזל ותאי שומן ממלאים את החללים שבין סיבים אלה) ואכן בהפשטת עור יש נתוק ממקור חיותו. אולם זה הכל בכלל העורות שבגוף, משא"כ עור הערלה שחופה ככובע על גבי העטרה אין בו שום יניקת חיות מהעטרה כפי שנתברר לעיל ע"פ רופאים מומחים. ודברי הרופאים שהובאו בדברי יציב כפי הנראה לא התייחסו לעורות שעל גבי העטרה⁴⁰⁰.

◇ כשגילה את העטרה בלי לחתוך את כל הערלה, לדעתם של המקילים - מתי מתקיימת המצוה

יש לעיין במקרה שהמוהל דחק את שיירי הערלה לאחור ותבש באופן שהערלה אמורה להתאחות בהמשך הגיד, אלא שלוקח זמן עד שהעור מתאחה. [נדבכה"ג בדעת המחמירים כבר נתבאר דבפשטות ודאי שצריך לחתוך, דכל עוד שהערלה לא נתאחתה במקום אחר עדיין מצוותה קיימת. אולם בדעת המקילים יש לדון] ממתי נחשב שנתקיימה המצוה וכבר אינו ערל, האם משעת חבישה ראשונה, או רק כשנתאחתה הערלה, שרק מאז יש ממש בהסרת הערלה וביטולה.

והנה לפ"ר הוה אמינא שהסרת הערלה נשלמת רק כאשר הערלה נתאחתה במקום אחר, אבל כל עוד שהערלה לא נתחברה במקום אחר ואפשר להחזירה על גבי העטרה

— ❁ הערות והוספות ❁ —

400. בגוף עדות הרופאים דעור שנפשט פסקה חיותו ואינו חוזר כמקודם אלא עור אחר. יש להאיר כמה שנתברר לן בזה דהרי ידועה פעולת המנתחים בהשתלת עור ע"י הפשטה וניתוק עור ממקומו ע"מ לחברו במקום אחר. אלא שכוונת העדות הנז' היא דידוע שבעור ישנם כמה וכמה שכבות זו על גבי זו, הפנימית יש לה חיות מרובה יותר ואילו השכבה היותר חיצונית אין לה יניקה והיא מתייבשת ומתחלפת תדיר. תחלופה זו היא בכל עור הגוף ע"י היווצרות מחודשת של תאים, (ע"י אוצה"ב ח"ג מבוא רפואי פ"ז עמוד נ"ה). והמכוון בדבריהם שגם בהשתלת עור שמתחבר וחי שלא במקומו, בהמשך הזמן שכבותיו החיצוניות מתייבשות והעור מתחדש מתאים חדשים שנוצרים במקום זה והוא משתלב עם העור של מקום ההשתלה. והנה עפ"ז ניתן להבין שעור ערלה שהוסר מעל גבי העטרה ומתאחה על גבי הגיד בטל ממנו שם ערלה גם מהסיבה הזו שהעור מתחדש במקומו, אולם א"א ליישב בזה את כוונת הדב"ח והדברי יציב דנקטו שגם אם עור הערלה לא נתאחה על גבי הגיד אלא חוזר שוב לחפות את העטרה, כיון שפעם אחת פרע וניתקו מעל גבי העטרה שוב אי"ז ערלה המעכבת. וע"ע בדב"ח ריש סי' קי"ז, ובדברי יציב סי' קנ"ט א' ד"ה ומה, מה שכתבו בדין דחיקת העור למטה קודם המילה דבכה"ג לא בטילה שם ערלה, ולא נתייבשה כוונתם בזה שדבריהם צריכים ביאור לשיטתם.

לא בטל ממנה
שנימול בערב נ
להתאחות, עדי
מילה כזו בשבו
עשויה לחזור.
ברם נראה בהכ
את הערלה של
רק לאחר זמן
שהתירו למול ו
שהמצוה נשלמ
ובאמת יש לה
הפריעה אלא ד
הערלה, מכל מ
שכבר אי אפע
ורגלינו, שהדב
ע"א). אלא ע"כ
חזרה, וכל שהו
מצותו ואף שה
◇ כמה אופנים
נתבארה לעיל
העטרה בלי לד
א. באופן שמו
מקצת מוהלים
להפרדה), בכה"
לחזור מיד לכ
מגולה. וכן מב

לא בטל ממנה שם ערלה ולא קיים מצות מילה. אלא שלפ"ז יצא דבר חידוש, דתינוק שנימול בערב פסח באופן כזה שלא חתכו את כל הערלה אף שנחבש ועתידה הערלה להתאחות, עדיין הוא ערל ופוסל את אביו בקרבן פסח. וכמו כן יש לדון, האם נתיר מילה כזו בשבת כיון שאינו מהול עד למחר כשהערלה תתאחה באופן שבטבעה אינה עשויה לחזור.

ברם נראה בהכרח דסברת המקילים היא, שהמצוה נשלמת מיד בשעת הברית כשתופס את הערלה שלא תחזור, דאם לא כן בכל מילת יום שמיני, אם נימא שהמצוה נשלמת רק לאחר זמן כשהערלה התחברה במקום אחר, הרי ביטל מצות יום השמיני, ומזה שהתירו למול כך בכל ברית [וכן שלא הזהירו שלא לעשות כן בשבת] על כרחך דס"ל שהמצוה נשלמת מיד.

ובאמת יש להוכיח כן מדין פריעה; שהדרך שקיבלנו הוא, שלא חותכים את עור הפריעה אלא הוא נשאר ונפרע לאחור, והלא, אף אם עור זה מתאחה יותר מהר מעור הערלה, מכל מקום לוקח זמן עד שהוא מתאחה. ואם נימא שכל עוד שלא הוסר באופן שכבר אי אפשר להחזירו על גבי העטרה עדיין שם ערלה עליו, לא מצאנו ידינו ורגלינו, שהדבר מפורש שהנימולים בערב פסח אינם מעכבים בפסח (עי' יבמות דף ע"א ע"א). אלא ע"כ צ"ל דבהכי חייביה רחמנא שיסיר את הערלה באופן שהעורות לא יעלו חזרה, וכל שהסיר את העורות מעל גבי העטרה ותפסם שלא יעלו, כבר בשלב זה קיים מצותו ואף שהאיחוי הטבעי יהיה רק לאחר זמן.

הנפק"מ לדינא

◊ כמה אופנים של גילוי עטרה בלי לחתוך את כל הערלה

נתבארה לעיל מחלוקת הפוסקים בשורש מצות מילה אם אפשר לקיימה גם ע"י גילוי העטרה בלי לחתוך את כל הערלה. והנה בפרטי הלכה זו יש כמה אופנים:

א. באופן שמגלה את העטרה ע"י דחיקת כל העור לאחור בלי שום חיתוך - כדרך מקצת מוהלים שעושים כן לפני המילה (יעוין לעיל עמוד ע שהזכרנו ד"ז כאחד הדרכים להפרדה), בכה"ג כיון שלא נחתך כלום, אין שום אפשרות שהעור יתאחה והעור עומד לחזור מיד למקומו. באופן זה נראה דלכו"ע הרי הוא ערל ואף בשעה שהעטרה מגולה. וכן מבואר בדברי חיים ריש סי' קי"ז שבכה"ג הוא עדיין ערל.

ב. באופן שחתך חלק מהערלה וגילה את העטרה בדחיקת שאר הערלה לאחור, אך העור חזר שוב וחפה את העטרה, אם בשעת הברית המצב היה ברור שכשיסירו את החבישה העור ישוב לכסות את העטרה⁴⁰¹, נראה שאף לדעת המקילים לא קיים מצוותו בהסרת הערלה והרי הוא ערל גם בשעה שהעטרה מגולה. דסברא הוא שמצות התורה בהסרת הערלה היא לבטל אטימות הערלה ולזה צריך שתהא הסרה שיש בה קיום שזוהי משמעות מילה, וכל שעומד לחזור לא ביטלה⁴⁰². כן כתבו המהר"ם שיק (י"ד סי' רמ"ה ד"ה וכן וסי' רמ"ו ד"ה אבל) ושאר אחרונים ועיין עוד בהערה⁴⁰³.

§ הערות והוספות §

401. יש לציין שהקביעה האם העור חוזר לכסות את העטרה כשיסירו את החבישה, זה דבר שתלוי גם במצב של האבר, האם הוא יהיה בקישוי או ברפיון. וכבר נתבאר לעיל (עמוד מג) שלהלכה אנו נוקטים שצריך שהעטרה תהיה מגולה גם כשהאבר ברפיון. ויעויין לעיל בהערה 79 דכרגיל כשמסירים את החבישה (למחרת הברית) האבר נמצא במצב של קישוי, ואילו כאן אנו דנים מה יהיה המצב לאחר הסרת החבישה כאשר האבר יהיה רפוי.

402. יצויין שיש מקרים שהתינוק נולד עם שינוי בצורת הגיד, שנקב המ"ר אינו במקומו בראש הגיד אלא בהמשך הגיד, (ונקרא 'היפוספדיאס'). ויש מקרים שצריכים לנתח ולחדש צינור מ"ר שימשיך עד סוף הגיד. לצורך זה הרופאים נוקטים לעור הערלה שהוא המתאים ליצירת צנור זה, ומכיון שניתוח זה לא מתבצע בחדשים הראשונים ללידתו יש כאן שאלה גדולה בקיום המילה בזמנה. לפעמים מספיק לניתוח אם המוהל ישאיר בגוף את כל עור הפריעה, במקרים אלו המילה יכולה להתקיים כדינה שיפרע את כל עור הפריעה לאחוריו. אולם במקרים שיש צורך לניתוח גם בעור הערלה, יש להזהר שלא לעשות מילה ע"י חיתוך מקצת הערלה ולהסתפק בגילוי העטרה בעזרת החבישה - בהסתמך על שיטת הדברי חיים, משום שבאופן זה שהעור עומד לחזור מיד עם הסרת החבישה הדעה הרווחת היא דלא שמא מילה והוה ברכה לבטלה. [עוד יש להעיר שניתוח כזה יכול להיות נוגע לשאלה של איסור כרות שפכה] ובכל מקרה יש לעשות שאלת חכם. [יצויין שגם באופן שמסירים את הערלה ומשאירים את כל עור הפריעה לניתוח, יש לדון לעניין ברכה - לפי מה שרגילים שבכה"ג לא מתאפשר לקרוע את עור הפריעה לארכו. (עי' משנ"ת בזה בסימן ג' ענף א'). ובפרט אם נשאר הרבה פריעה שאין לה שום מקום להתאחות על גבי המשך הגיד וזה ודאי שהיא תחזור לעלות על גבי העטרה. (עי' משנ"ת בזה בסימן ג' ענף ג' ובהערה 518)].

403. עיין בשו"ת נפש חיה (י"ד סוס"י ע"ג) שכתב כן משם חותנו רבי יהושע מקוטנא: "דאף שאינו מכסה העטרה בשעת המילה מכל מקום אם תיכף נימול על אופן זה שעתיד לחזור ולכסות את העטרה אף שלא יהיה דבוק ומחובר לעטרה... לא מהני". וכ"כ המהרש"ם ח"א סי' כ"ז. אולם פשוט דעת הדברי חיים מחודשת להקל גם בכה"ג וכ"כ בשו"ת מהרש"ג סי' ס' ובשו"ת אבני נזר סי' של"ה. אמנם בשו"ת ערוגות הבושם (י"ד סי' רכ"ב) מצאנו שכתב בדעת הדברי חיים דמודה שבכה"ג צריך למולו.

ג. באופן שנש
שהעור לא שו
העור בהמשך
בטל שם ערלו
דיסקין הנ"ל)
אלא שבזה או
רבוה נחלקו, ע
הערלה מבלי
וכמו כן נפק'
המחמירים בנ
קיימת ואף שו
בדעת מהר"י
לשיטתו שצריך כ
שנתחברו העו

◇ הנדון בפוכ
העטרה [מז

ד. בתשובות ז
עמד להתאחו

404. כ"כ מהר"ם
שצריך דוקא חי
וכ"כ הצמח צדי
אך לא נתאחתה
כתב המהר"י או
על העור שם עו
שיחמיר גם בכה
בשו"ת נפש חיה
ע"י קליפה מהגי
405. אמנם הסכי

ג. באופן שנשאר חלק מעור הערלה וגילה את העטרה בדחיקת העור לאחור, באופן שהעור לא שב לכסות את העטרה, ולאחר זמן הערלה נתאחתה היטב ונתאחדה עם העור בהמשך הגיד. בכה"ג נראה שכ"ע יודו דאחר שנתאחתה הערלה על גבי הגיד בטל שם ערלה מינה ולא צריך לחתכה ולהסירה מעל גבי האבר, וכן כתב המהרי"ל דיסקין הג"ל (כתבים סי' ב').

אלא שבזה אנו באים לעיקר הנידון למעשה האם מתקיימת מצות מילה באופן זה. ובזה נחלקו, שלדעת המחמירים בכה"ג הוא לא מקיים מצות מילה⁴⁰⁴ כיון שמבטל את הערלה מבלי למולה ואסור לעשות כן. ולדעת המקילים מקיימים בזה מצות מילה⁴⁰⁵. וכמו כן נפק"מ לענין דיעבד אם מלו באופן זה ועדיין העור לא התאחה, דלדעת המחמירים בפשטות כל עוד שלא נתאחה לא בטל שם ערלה מיניה ועדיין מצוותה קיימת ואף שהעור לא במקומו על גבי העטרה צריך למשוך את העור ולמולו. [וכ"נ בדעת מהר"י אסאד והרא"ח הירש]. אמנם יעויין במהרי"ל דיסקין (שם. יעויין דאזיל לשיטתו שצריך מקצת כריתה ומיירי באופן שלא כרת כלום) דלא ברירא ליה "אי נימא דגם קודם שנתחברו העורות למטה נמי פקעה המצוה".

◊ הנדון בפוסקים באופן שהעור יכל להתאחות בהמשך הגיד אך חזר לכסות את העטרה [מציאות זו צ"ב]

ד. בתשובות האריכו לדון באופן שבשעת הברית גילו את העטרה באופן שעור הערלה עמד להתאחות בהמשך הגיד, אך בפועל הוא לא התאחה כראוי והעור חזר לחפות את

§ הערות והוספות §

404. כ"כ מהר"ם שיק (יו"ד סי' רמ"ה) ומהרי"ל דיסקין (כתבים סי' ב' ד"ה ודיעבד) שגם להצד שצריך דוקא חיתוך, אם נתאחה העור שלא על גבי העטרה בטל שם ערלה מיניה אך ביטל מצוה. וכ"כ הצמח צדק (חי' שבת פרק י"ט משנה ב') בדעת החכ"א. אמנם באופן שהערלה נפרעה לאחור אך לא נתאחתה היטב על גבי הגיד, אלא שהיא תלויה ומדולדלת אך שלא על גבי עטרה, בכה"ג כתב המהר"י אסאד (סי' רנ"א ע"ש שמסכים בזה עם הראח"ה) להחמיר דלא נתבטלה המצוה ויש על העור שם ערלה ועדיין הוא מצווה להסירו מעל גבי האבר. אולם בדעת החכ"א לא ברירא לן שיחמיר גם בכה"ג, דשפיר י"ל דכל שאינה עומדת לחפות את העטרה אין שם ערלה עליה. וכן מצאנו בשו"ת נפש חיה (יו"ד סוס"י ע"ג) שחותנו רבי יהושע מקוטנא הסכים: "דכל שהסיר עור הערלה ע"י קליפה מהגיד אף שהעור תלוי עדיין למטה שלא במקום הערלה אינו מזיק".
405. אמנם הסכימו שלכתחילה עדיף שלא לעשות כן וכמשנ"ת לעיל.

אך
את
קיים
צות
בה
שיק

זלוי
אנו
גיל
היה

גיד
שיך
זיון
נה.
לה
גור
רת
רת
ול
פן
זה
'.
יא

נו
נת
ים
ור
ה'

העטרה. יעויין שהמקילים נטו להקל בזה מאחר שבשעת הברית נתקיימה המצוה - ואף שהערלה חזרה למקומה, כיון שנימול שוב אינו חוזר ונימול. [יעויין להלן בנספח 'כיון שנימול' משנ"ת בדין זה]. ועיין בהערה⁴⁰⁶.

§ הערות והוספות §

406. נידון זה שהעור חזר לחפות את העטרה על אף שהוא לא עמד מתחילה לכך, לא הארכנו בו מכיון שלפי מה שנתברר אצלנו [גם מפי מוהלים מומחים גדולים במציאות זו] הרי שמציאות זו רחוקה מאוד ובפרט דבאופן שבה לפנינו תינזק שעור הערלה חוזר וחופה את העטרה, כמעט תמיד ניתן לקבוע בבירור שזה היה עומד מתחילה לכך, ובזה נראה שצדקן דברי המהר"ם שיק (יו"ד סי' רמ"ו ד"ה אבל וסי' רמ"ה ד"ה מכל) שכתב שאם אח"כ שוב חזר למעלה א"כ איגלאי מילתא למפרע שמה שדחק למטה לא היה עומד להתקיים וכאילו לא היה שם למטה וכו' ע"ש.

ונראה לתאר את מציאות האיחוי של העור בקצרה: כשם שלפני המילה עור הערלה והפריעה מחוברים זה לזה (סביב הנקב) ועור הערלה אינו מחובר באיחוי גמור לבשר הגיד (אלא הוא כשרוול לכל אורך הגיד עד הנקב), כך גם אחר הברית מקום החיתוך של עור הגיד (-הערלה) לא מתחבר לגיד אלא הוא מתאחה עם מקום החתך של עור הפריעה, והיו לעור אחד [כשרוול לאורך הגיד, עד מקום חיבור עור הפריעה לגיד בסמוך לחריץ (ע"ע משנ"ת בזה בח"א עמ' לא)]. אשר על כן אם נשאר הרבה מעור הערלה בהכרח הוא יעלה על גבי העטרה כיון שהוא לא מתאחה לגיד מתחת החריץ. ויעויין עוד דהיות ועור הפריעה מחובר לחריץ ע"כ אם יש ריבוי עור על גבי הגיד אז עור הפריעה עולה ראשונה מהחריץ על גבי העטרה ובהמשך הוא מתהפך לכיוון מקום החתך של עור הגיד והוא מאוחה שם. ובמקרה שלא חתך מספיק ונשאר מעור הערלה, אז עור הערלה עולה ישר על גבי העטרה (מעל גבי עור הפריעה שעולה על העטרה מתחתיו) והוא מאוחה למעלה עם הקצוות המהופכים של עור הפריעה. [ואף שלפעמים התקבצות עור הפריעה סמוך לחריץ מונעת מעור הערלה לעלות, מכל מקום אם הוא עלה הרי שמתחילה הוא עמד לכך. אמנם יתכן מקרה שמתחילה העור לא עמד לעלות אך נתרבה שמנו ומחמת זה נדחף עור הגיד - ובכלל זה עור הערלה - וחזר לחפות את העטרה ובכה"ג אינו נחשב ערל. אם משום שכבר בטל שם ערלה מינה, או משום דכיון שנימול שוב אי"צ למול. אלא שדבר זה ניתן לבדוק האם עליית העור היא מחמת שנתרבה שמנו וכדו' או שזה עור ערלה שחזר למקומו הטבעי. וזאת ע"י דחיפת השומנים שסביבות הגיד לאחור עד שהגיד מתייצב עם עורו הטבעי. (יש לציין שהנידון כאן הוא כשבדקים אם עור הערלה עלה על גבי העטרה, ומכיון שעור הפריעה מקומו סמוך יותר לעטרה והוא עולה קודם, ע"כ יש להבחין היטב במקום האיחוי של עור הערלה עם עור הפריעה, האם זה עור הערלה שעולה או שזה רק עור הפריעה. וגדרי ההלכה בעור פריעה שעולה זה נידון בפני עצמו, כמשי"ת להלן סימן ג' ענף ג').]

ביארנו בזה את המציאות הרגילה. אמנם במהר"ם שיק (סוס"י רמ"ה) כתב שאם חיתוך הערלה יתחבר באופן אחר, שיתאחה לגיד תחת החריץ, אלא שמחמת ריבוי העור הוא מתדלדל וחוזר וחופה את העטרה, בכה"ג יתכן שנחשב שבטל שם ערלה כיון שקצה העור נתאחה תחת החריץ אלא

שהעור מתהפך וזמדולדל. אולם יש שאר מעור הע ג', ע"ש. שוב ראי

יש לציין שנידון זה הוא בגדרי ערל מדאורייתא. ברם גם כשלא נחשב ערל מדאורייתא, לפעמים יש חיוב מילה מדרבנן, אלא שגדריה שונים וזה לא מצוי שצריך מילה מדרבנן, כמבואר בשו"ע סוס"י רס"ד (וע"ע משי"ת בזה להלן עמוד רע-רעג).

L

מה המצוה -
ין להלן בנספח

לא הארכנו בו
י שמציאות זו
ה, כמעט תמיד
שיק (יו"ד סי'
מילתא למפרע

רלה והפריעה
א הוא כשרוול
ה) לא מתחבר
אורך הגיד, עד
שר על כן אם
ה לגיד מתחת
י הגיד אז עור
החתך של עור
עולה ישר על
ה עם הקצוות
מונעת מעור
רה שמתחילה
הערלה- וחזר
ו משום דכיון
ענתרבה שמנו
ניד לאחור עד
עלה על גבי
להבחין היטב
שזה רק עור
ענף ג'.

יתוך הערלה
וחזור וחופה
החריץ אלא

הערות והוספות

שהעור מתהפך וחופה את העטרה והרי זה כעור הגיד שחופה את העטרה מחמת שומן, כבעל בשר ומדולדל. אולם כאמור זו לא מציאות קרובה (אא"כ חתכו את כל עור הפריעה - אך אז לא מצוי שישאר מעור הערלה). אולם תיתכן נפק"מ בכל זה לענין עור הפריעה וכמשי"ת להלן סימן ג' ענף ג', ע"ש. שוב ראינו לדון בצודדים מחודשים בכל זה כמו שיתבאר להלן בהערה 554 ע"ש.